

act

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

Revista „22” se solidarizează cu publicațiile România liberă, Adevărul și Tineretul liber, intrate în grevă în semn de protest față de prețul prohibitiv al hirtiei de ziar, veritabilă cenzură economică a libertății presei.

ANUL II • Nr. 49 (99) • 13 - 20 DECEMBRIE • 12 PAGINI - 20 LEI

GABRIELA
ADAMEȘTEANU

IEȘIREA DIN PREVIZIBIL

Anticipate persuasiv de sondajele IR5OP și doar preliminar la această oră, rezultatele referendumului nu constituie în fapt o surpriză. Cifrele (mai mari decât cele pe care le-am imaginat) ne dovedesc că evoluasem exact procentul numeroaselor mici nereguli, observabile și în Capitală (cabinete de vot în care nu se intră singur, votul prin procură al membrilor familiei, listele inexacte, urnele șubrede, componența preponderent fesenistă a multor comisii electorale) și al marilor nereguli din localitățile îndepărtate de ochiul ziaristilor, pradă eternizatorilor mafii locale, frigului, ignoranței și resemnării. În calculul subconștient puseseam și cifrele drese din condei, și deruta, și frica sădite de o viață în oameni, și devalorizarea corectitudinii în comportamente (nici o schimbare notabilă nu pare să fi apărut la acest capital față de trecutul 20 mai). Previzibil, deci, rezultatele referendumului ne mai demonstrează încă o dată apartenența la teritoriul european orientat, pradă violențelor, și relativ ușor de intrat sub pumnul unor lideri autoritari, pe modelul secretarilor generali comunisti, cochetind stingaci cu economia de piață. Un teritoriu pe care îl conturează bombardamentele din fosta Iugoslavie și acordurile șefilor noilor republici slave, răsărite peste noapte din cenusa imperiului. Ce altceva decât un semn, nu doar al vecinătății, ci și al înrudirii, a fost alegerea (coincidență) a președintelui Snegur, cel fără de contracandidați, cu o masivă participare la vot și cu un 95%, care ne trezește aduceri aminte? Ce altceva a fost intervenția la televiziune a președintelui Iliescu, în favoarea votării acestei Constituții, concepută ca actul final al unei „restaurații”? Ce altceva a fost propaganda previzibilă a televiziunii române și a ziarelor aferente, ca și raporturile resentimentare ale aceleiași televiziuni, neamplumite că există oameni care preferă să stea în casă sau la cumpărături, decât să-și pună „da”-ul pe un text despre care n-au habar? (sondajele ziaristilor, inclusiv cel al recentului SOTI, ne-au arătat și ele ceea ce se bănuiau, că votanții Constituției au făcut-o într-o dăpălină necunoscută de cauză). Previzibilul spirit comunist plutește deasupra textului și a regiei mecanice prin care actuala putere, doritoare să se eternizeze, și-a căutat legitimitatea. Un previzibil pe care doar decembrie '89 părușe să-l interzică, ca un curent de aer proaspăt pătruns printr-un geam spart într-un becăi zăvorât de o jumătate de secol. Cu toate neajunsurile semnalate de partidele și de presa de opoziție și cu toată dificultatea revizuirii ei, Constituția despre care au renunțat să se pronunțe circa 33% din electorat și contra căreia circa 20% par să fi votat, nu reprezintă deocamdată un geam definitiv închis spre exterior. Iar

referendumul fluturat probabil ca o victorie în momentul rezultatelor definitive nu ar trebui privit decât ca o primă repetiție (nu prea reușită, e drept) a ceea ce urmează să se întâmple. Defavorizate și așa de iarnă, alegerile locale se cuvin pregătite astfel încât să se micșoreze procentul de incorectitudine. Opoziția ar fi bine să se întrebe asupra propriilor ezitări: au fost oare utile recomandările de a demonstra nelegitimitatea referendumului prin abținerea de la votare, adresate unui electorat și așa nedinamic?

Lângă o astfel de Constituție care lărgeste prerogativele prezidențiale și atribuțiile armatei, creind un drum posibil spre dictatură, președintele Iliescu nu arată decât o încredințare pentru o realizare (să adăugăm și puținul credit exterior de care se bucură). Cu toată scăderea continuă a popularității sale în țară, șansele îi cresc din nimic, doar pentru că opoziția intr-

zie să-și propună un candidat (credibil și unic, ca să nu împrăstie voturile) pe măsura dificultăților luptei electorale. Există în opinia publică românească o neglijată sursă de credibilitate umană (receptarea răbdătoare și nuantată a noului premier Stoiljan a dovedit-o). E impresionant să-i auzi pe oameni cum se întreabă: dar Mircea Druc? dar Mihai Botz? căutându-și candidații credibili printre cei ce nu și-au arătat până acum lipsa de scrupule ori lăcomia de putere; e drept că nu și-au arătat nici intenția de a figura pe liste. Și totuși oamenii au dreptate să caute. Candidații credibili pentru viitorul Parlament, pentru viitorul executiv se află printre noi, dar opoziția nu trebuie să-și permită să ne facă să întinim pe listele ei demagogia, naștrea, populismul, dezinteresul public cu care ne-au obișnuit partidul comunist și F.S.N.-ul. În Est, foștii disidenți încearcă acum imposibilul, con-

cilierea politică cu morală, a spus la recentul colocviu de la Strasbourg pe tema minorităților ministrul adjunct de externe al Bulgariei, recunoscând în Gabriel Liiceanu, nu în Petre Roman, adevăratul chip al democrației române. O conciliere pentru care însă, deocamdată în România nu s-a întreprins mai nimic, spațiul politic fiind în mare măsură abandonat ambițiilor și incompetențelor (rădăcinile unei reacții contra politicii pătrund adine în solul culturii românești). G.D.S.-ul însuși (cărui l s-au adus atâtea reproșuri și nu i s-a recunoscut nimic din ce-a făcut) se feliță de un an de zile că a făcut scenă politică în favoarea instituțiilor societății civile. Deseori însă, uitându-mă la Parlament și la multe dintre partidele care defilează prin fața națiunii, mă îndolesc că are, într-adevăr, de ce să se felițească.

REVISTA PRESEI

Ultimul subiect care face deliciul presei de mare tiraj este discordia care s-a creat între membrii echipei ce a preluat puterea în '89.

● Dintr-un reportaj publicat în *Express Magazin* nr. 48 aflăm că la Cluj, pe 27 noiembrie, s-a scândat: „Petre Roman — președinte”!

● Alături se comentează un interviu al d-lui Ioan Boda, consilier prezidențial, acordat postului de radio BBC, în care s-ar fi susținut „seizarea organelor de justiție în cazul în care ar putea fi probate irregularități grave în cursul mandatului d-lui Roman”.

● Agenția *Rompres* transmite un comunicat al Biroului de presă al Președinției: „Din păcate chiar liderul partidului, care a fost prim-ministru, d-l Petre Roman, a pocrnit o acțiune de clarificare politică și de profilare a unei orientări ce înseamnă îndepărtarea de platforma originală. De la orientarea social-democratică de centru stînga, el a formulat acum ideea unei orientări de liberalism social... (..) Vom asista probabil la o anumită sciziune și în cadrul Frontului”.

● Revista „NU” de la Cluj, în numărul din 2 decembrie 1991, publică atacurile fostului premier la adresa d-lui Virgil Măgureanu: „S.R.I. nu a prezentat Parlamentului României poziția sa în legătură cu arhivele fostei Securități”.

● România Mare și Europa sînt alimentate cu documente provenite din arhivele fostei Securități”.

● În replică, Biroul de presă al S.R.I. emite către *Rompres* următorul comunicat: „Cel ce s-a autoproclamat lider național al P.S.N. ar trebui să aibă în vedere că pentru acuzații nefondate, nedovedite și tendentios formulate există nu numai o răspundere morală de care d-l Roman se consideră, probabil, exonerat ci și o răspundere penală căreia într-un stat de drept nimeni nu i se poate sustrage”.

● În numărul 46 al revistei *Acum* Radu Budeanu comentează: „Distanțarea d-lui Roman de colaboratorul său suprem presupune (...) efortul comun al combatanților de a se lavi prin intermediul mijloacelor publice. Televiziunea poate deveni un asemenea ring”.

● Problema este însă de partea cui se află acum Televiziunea.

● Un eveniment politic de excoție este publicarea memoriilor lui Edvard Sevardnadze la New York, ne asigură Vladimir Tismăneanu în ultimul număr din *România literară*.

● „Aflăm astfel, grație lui Sevardnadze, o multitudine de detalii palpante despre culisele Biroului Politic, despre luptele intestinale din Olimpul Sovietic”.

● „Sevardnadze dovedește o capacitate neobănuită de percepere a motivului principal pentru care comunismul nu a putut și nu va putea vreodată ingenunchea definitiv ființa umană”.

● „Cele mai intime și mai pure sentimente umane — citează Vladimir Tismăneanu pe Sevardnadze — dragostea dintre o femeie și un bărbat, dragostea pentru copii, pentru familie, pentru rude sînt mai puternice decît glacialele lipsă de suflet a doctrinei ideologice”.

● Revista *Acum* a declarat grevă și a suspendat apariția publicației pînă la sfîrșitul anului în semn de protest pentru cenzura financiară aplicată de Guvern.

● În ultimul număr al revistei citim în interviu cu d-l Radu Budeanu despre SOTI. Aflăm că: „SOTI dispune la ora actuală de un apartament zol de bloc, trei camere de luat vederi și o masă de montaj care merge și alta care merge din cînd în cînd sau deloc (...)”.

● „Contractul încheiat cu TVR are drept interdicție dominantă posibilitatea SOTI de a face publicitate”.

● În numărul 48 din *Contrapunct* Mihail Fusu din Chișinău pune problema relației dintre românii și rușii în termeni la beckett-ieni.

● „Acceptînd plinea albă din mina stăpînului, Lucky Basarabeanul consimțe la propria sclavie”.

● „Poșto Rusul a împrumut noțiunea de stăpîn rău, dar și bur, oțel, dar și milostiv, necrutător, dar și mărinimos; el a reușit să le alimenteze (...) sclavilor săi o psihologie care continuă să domine și astăzi cînd se pare că frînghia ce-i lega s-a destrămat”.

● Pe prima pagină a sceleratei reviste Mariana Codruț scrie: „În ce mă priveș-

te, analizînd ultimele evenimente, i-aș acuza pe basarabeni mai degrabă de pierderea conștiinței naționale decît de naționalism. Naționalism înseamnă xenofobie și exaltarea nației din care faci parte. Or, ei, nu numai că nu exaltă nația română, ba chiar se dăruie într-un fel de ea, dacă pot avea dubii în fața unei probleme ca: unire sau independență?”.

● În secțiunea dedicată prejudecăților despre naționalism, Hribal Stănculescu dezvoltă mecanismul naționalismului comunist, pe care mizează și agitatorii post-revoluționari: „Toț la ordinele lui Ceaușescu puteai să găsești în mijlocul revistei (*România literară*) două pagini îndesate ale scriitorului de serviciu Titus Popovici (...) Aha! (zicea românul de bună credință atîna la ambitulul național de citatele copioase produse de dom' Titus). Se agită ungurii. Le dă peste bot. Bine le face. Are și nea Nicu părțile lui bune”.

● Numărul 48 din *Express* publică partea a doua din interviul lui Corneli Nistorescu cu Nicolae Manolescu, președintele P.A.C.

● „Eu sînt de acord, declară Nicolae Manolescu, cu d-l Quintus, care atunci cînd a preluat Ministerul Justiției a spus că un proces al comunismului în ansamblu nu este nici măcar juridic posibil (...)”.

● „La urma urmelor ce înseamnă procesul comunismului? Procesul comunismului înseamnă foarte multe lucruri: înseamnă procesul criminalilor comunismului, criminalilor de drept comun, procesul celor care au nenorocit economia românească, procesul celor care după revoluție în loc să încerce să reformeze cu adevărat economia și să schimbe societatea s-au cramponat de vechile structuri încercînd să le țină în loc. Deci, procesul comunismului înseamnă foarte multe lucruri. Toate aceste lucruri trebuie făcute separat unele de altele, nu e obligatoriu să le facem pe toate odată, să declanșăm un tâvăluș general ca un fel de... care să treacă și să calce în picioare tot ce s-a făcut și tot oamenii”.

● În același interviu Nicolae Manolescu declară că va accepta să candideze la președinție dacă propunerea „va avea un sprijin serios din partea mai multor formațiuni politice din opoziție”.

„22”

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (bibliotecari, persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi editate în 1990 (nr. 13, 26, 29, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50) și 1991. Donatorii se pot adresa la numărul 14 17 76.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea publicației în străinătate.

Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22” este interzisă.

BRAIN-STORM

Din cele 54 de scrisori primite la redacție în legătură cu întrebările de acum trei săptămîni, 41 de cititori opiniază că nu vom avea o nouă conducere a Televiziunii Române pînă la alegerile locale. În timp ce 13 sînt de părere că da. Dintre răspunsurile mai numtate, le-am reținut doar pe cele semnate de d-l Radu Georgeșcu din Tulcea („Mă îndoiesc că va fi schimbată conducerea Televiziunii, cită vreme d-l I. Iliescu are nevoie din nou de ea pînă la alegerile prezidențiale”), și Helena Subert din Bozovici: „Posibil să avem o nouă conducere a Televiziunii Române pînă la alegerile locale, dar nu cred că o persoană onestă și neutră — din punct de vedere politic — ar avea șanse să ajungă într-un post atât de rîvnit prin puterea pe care îl-o dă, cum e postul de pre-

ședinte al Televiziunii Române”. Pentru cea de-a doua întrebare — care îi pune pe cititorii noștri să-și imagineze pe cine ar propune drept președinte al Televiziunii Române, dacă ar fi într-un asemenea post — lista de preferințe este următoarea: Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Mihail Sora, Alexandru Paleologu, Doina Cornea, Stelian Tănase, Vartan Arachelian, Ion Tiriac și Joana Gheorghiu. Sîntur V. Săvulescu, din Ploiești, este indecis, crezînd că „nici intervine rolul unor asociații independente ale societății civile, cum ar fi Grupul pentru Dialog Social sau Alianța Civică, ele să analizeze cu mare atenție și să facă cunoscute persoane potrivite pentru aceste funcții”.

Întrebările din acest număr sînt:

1. Care credeți că ar trebui să fie procedura politică prin care să se realizeze unirea României cu teritoriile românești din fosta U.R.S.S.?
2. Considerați că toate persoanele responsabile și vinovate au fost judecate în „Procesul Timișoara”?

CHESTIONAR „22”

Revenim asupra promisiunii făcute acum un an, de a repeta chestionarul „22” cu atît mai mult cu cît sperăm ca revista noastră să apară în curînd, într-un număr sperit de pagini. Răspunsurile la chestionar se vor publica în cea de-a doua parte a lunii ianuarie, pentru că sîm avem timp să primim între timp toate scrisorile dumneavoastră:

— În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22”.

1. — Mai des decît înainte
2. — La fel de des
3. — Mai rar.

— În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22” mai rar pentru că:

1. — Mi se pare mai neinteresantă decît înainte

2. — Este prea scumpă față de posibilitățile mele
3. — Îmi este greu s-o găsesc.

— În revista „22” mă interesează mai ales:

1. — Cronica politică
2. — Cronica parlamentară
3. — Accentele
4. — Reportajele din actualitate
5. — Revista presei
6. — Intervenițiile cu personalități cunoscute
7. — Articolele despre cărți
8. — Teatru
9. — Film

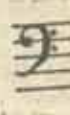
— Enumerați autorii pe care obișnuți să-i citiți, în ordinea preferințelor.

— Ce subiecte noi v-ar interesa să găsiți în revista „22” (sport, probleme de educație, sexologie, alte propuneri).

Tehnoredactare computerizată
texte muzicale

BUCUREȘTI, telefon 78 99 11

„România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi”.
(Constituția, art. 4, al. 2)
Familia Florea Ceaușescu votează!

Fotografii de Emanuel Păru

Asigurăm abonamente avansate la sediul redacției:

Pentru trimestrul întii al anului 1992, cu ridicarea abonamentului la sediul redacției și cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp. Costul unui astfel de abonament este de 200 de lei pe trimestru (cu o reducere de 40 de lei în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (144 de lei). Costul unui abonament va fi de 384 de lei pe trimestru.

Pentru profesorii de liceu, studenții și elevii din provincie, costul unui abonament la Revista „22” pe primul trimestru al anului 1992 va fi doar 192 lei (adică jumătate din prețul obișnuit al unui abonament expedit prin poștă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democrație în Estul Europei”, cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de 192 lei (pe adresa: Revista „22”, cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10) și o adeverință din care să reiasă că sînt profesori, studenți sau elevi (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, pentru „Serviciul de difuzare”). Expedierea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47 218 1600030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10, (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 52 dolari pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (84 DM anual, 42 DM pentru 6 luni, 21 DM trimestrial, 300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 62 dolari anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

SÎNTEM O „ȚARĂ SERIOASĂ”

Dacă opoziția și presa independentă ar fi cîntat la unison, probabil că principalul eveniment politic intern al săptămîinii ar fi fost prezentarea a mai puțin de jumătate de electorat la urne. Ar fi fost motivul cel mai temeinic pentru a invalida actuala Constituție contestată, printr-o ulterioară acțiune de masă pornită ca urmare a voinței populației neprezentate la centrele de votare. Așa, prin prezentarea la urne a două treimi din electorat, nu avem criterii pentru a ști ce e cu a treia treime: este vorba de cei care au răspuns inițiativei blazante a obținerii sau de cei atît de blazați (din motive atît de diferite încît de multe ori sînt individuale), încît nu-i mai interesează legea fundamentală a statului? În prezentarea la urne se confundă două viziuni asupra politicului: una de drept, care face apel la principii, și una de fapt, în care omul obișnuit răspunde doar la solicitările mereu schimbătoare ale mediului în care trăiește. Și se va mai petrece istorie pînă cînd el va trece de la reacții determinate de temperatura din casă și de gradul de încălzire a frigiderului la reacții motivate politic. Prin urmare, s-a pierdut și acum ocazia unui test pre-electoral. S-a prelungit însă starea de ambiguitate, în care nici măcar nu știm dacă prilejul pierdut acum va fi un avantaj sau un dezavantaj pentru majoritate sau pentru opoziție. Ceea ce înseamnă că, deși nu mai trăim ca înainte în cea mai bună dintre lumi posibile, trăim într-o lume în care (vorba cuiva) totul e posibil. Totul e Totul, cu mici excepții, dintre care cea mai notabilă este chiar democrația.

Am obținut însă indirect un rezultat pre-electoral: știm (dacă mai era nevoie) că popularitatea președintelui Iliescu este modestă. Din treimea de electorat care nu l-a ascultat mesajul televizat de a ne duce la urne cu toții, cei mai mulți fac parte din cei care l-au votat anterior. „Indemnul de suflet și de rațiune” (iată o enumerare și o distincție pe care dacă am analiza-o din punct de vedere filosofic, am ajunge la concluzia că avem un președinte a cărui încultură politică are ca temelie chiar incultura sau, ca să ne exprimăm fesenistic, incultura culturală) pe care președintele Iliescu și l-a adresat a iritat, probabil, și mai tare pe alegători.

Evenimentul politic cel mai semnificativ a fost conferința de presă a primului-ministru. Semnificativ pentru că ne oferă măsura exactă a confuziei care domnește în palierul guvernamental al executivului. Și sper să pot argumenta că e vorba de o confuzie bine temperată. Adică, de o confuzie voită. Mărturisesc că față de incompetența și aviditatea de putere a premierului Roman, consideram soluția Stoiloan drept o alternativă preferabilă. Spiritul gospodăresc, chibzuința și hărnicia noului premier stîrneau simpatia, ba chiar încrederea. Numai că domnul Stoiloan a vrut să-i convingă pe ziariști că nu are ce căuta în postul pe care-l ocupă, așa că a convocat o conferință de presă. Pretextul era serialul publicistic *Quinta royală* semnat de Sorin Roșca Stănescu în paginile *României libere*. Din el reieșeau mai multe lucruri în legătură cu primul-ministru. Cu maximă sinceritate, domnul Stoiloan și-a făcut un lung și plicticos curriculum vitae, în care încerca să demonstreze contrariul sau să explice contextul în care unumiți foști colegi de-ai săi de la Ministerul Finanțelor au ajuns să-l considere „omul dictatorului”, sau să nu aibă încredere în el ș.a.m.d. De altfel, autobiografia premierului a și stîmțit indignarea unui ziarist de la *Baricada*, care l-a și întrebat în față dacă nu consideră că România ar fi meritat și altceva mai bun decît un nomenclaturist. Dar nu „schimbarea la față” a domnului Stoiloan trebuie să ne îngrijoreze – pentru că ea nu a avut loc –, ci faptul că acest om nu s-a schimbat deloc.

Conform propriilor mărturisiri, el a lucrat pe vremea lui Ceaușescu într-un mod „inuman”, iar după revoluție a lucrat tot

asa de tare. Întrebat fiind despre greșelile cabinetului Roman, noul premier a făcut apologia marelui curaj al predecesorului său, curaj pe care el nu l-ar fi putut avea dacă ar fi apărut în 22 decembrie în postura aceluia. Pe măsură ce domnul Stoiloan își expunea punctele de vedere și răspundea la întrebări, plictiseala celor ce-l ascultau se ilumina. Aveam în față un veritabil tehnocrat, un „finanțist” competent, care nu înțelege însă mai nimic din politică. Un „om de paie” bine pregătit ca funcționar răzbatător de la cel mai umil post administrativ pînă la cel mai înalt, în spatele căruia însă se pot face orice fel de jocuri politice. Într-o țară postcomunistă și posttotalitaristă, marile schimbări trebuie să fie politice. Chiar și reformele economice trebuie să aibă în primul rînd un caracter politic, cel care dă măsura îndepărtării de sistemul anterior. A defila sub steagul reformismului economic, cînd pirghiile controlului politic, administrativ, militar, polițienesc și represiv sînt în minile aceleiași camarile, înseamnă a arunca praful în ochii observatorilor.

Limbaajul politic al domnului Stoiloan este rudimentar (trecem peste faptul că nici nu vorbește corect limba română, comișind dezacorduri gramaticale și pronunțînd defectuos cuvintele – coșmarul nostru e că nu o să avem prea curînd un lider care să știe corect limba poporului pe care-l conduce). Sînt multe mostre în acest sens. Le vom da la timpul potrivit. Ne întrebăm însă: ce caută în politică un om care – dacă judecăm după felul cum vorbește – nu o înțelege? O primă dovadă: vorbind de țările care își administrează bugetul, domnul Stoiloan face distincția între „țări serioase” și „țări neserioase”. Trecînd peste totala inadecvare a termenilor astfel alăturați, îi adresăm primului-ministru o întrebare (care seamănă cu titlul unei nescrise proze caragiașene): noi sîntem o „țară serioasă”?

DAN PAVEL

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

ARTIFICII ȘI ATRACȚII

Săptămîna aceasta va fi intrat probabil în discuție Legea finanțării partidelor politice pentru campania electorală. Indiferent de formula adoptată, este limpede că F.S.N. va dispune de cele mai mari mijloace și că numai o înfrîngere drastică în alegeri îl va anula pentru viitor avantajul pe care îl deține. F.S.N. a pierdut controlul deplin pe care îl avea asupra tuturor resurselor financiare ale statului înainte de 20 mai, dar are încă suficiente acumulări și va profita încă o dată de majoritatea pe care o deține în Parlament pentru a da o lege care să îi fie favorabilă. În alegerile care vor avea loc anul viitor, se va pleca ca într-o cursă cu handicap. Adică cei care au cîștigat o dată se vor alina primii la start.

Preocuparea pentru dobîndirea unui loc cit mai avantajos a declanșat o seamă de manevre electorale prin care interesele individuale încearcă să se armonizeze cu cele de partid. De la alegerile trecute și pînă în prezent grupul parlamentar F.S.N. a pierdut mai mulți deputați care s-au adunat inițial într-un grup distinct, dar care nu aveau suportul nici unui partid. Alina timp cit funcționează sistemul electoral cu liste, independenții au șanse minime în alegeri, astfel încît rebelii din F.S.N. au jucat o vreme cartea idealismului, invocînd fidelitatea față de principii, dar au migrat apoi spre alte partide care le ofereau șansa realegerii. Ne-am așteptat inițial ca partidul lui Velicu Rădînă, creat imediat după Convenția Națională F.S.N., să absoarbă pe toți disidenții, dar înclinațiile stîngiste ale fostului profesor de la Ștefan Gheorghiu n-au reușit să seducă pe cei cu vederi mai liberale. Mai mult decît atît, în sinul micului Front, rebotezat Partidul Social Democrat, Velicu Rădînă își pierde poziția de lider, iar în felul acesta se risipește și imaginea de F.S.N. ortodox, singura care îl mai putea oferi o șansă în orbii opiniei publice. Avantajul pe care îl năstrecează este că a reușit prin acest artificiu al atragerii unor deputați să pretîndă drepturile pe care le au partidele reprezentate în Parlament.

Mai spectaculos este felul cum s-a strecurat în Parlament Partidul Republican condus de domnul Mănzatu. Prin alegerile de la 20 mai n-a obținut nici un loc în cele două Camere și lăta-l acum cu o reprezentare mai mare decît a unor formațiuni politice care

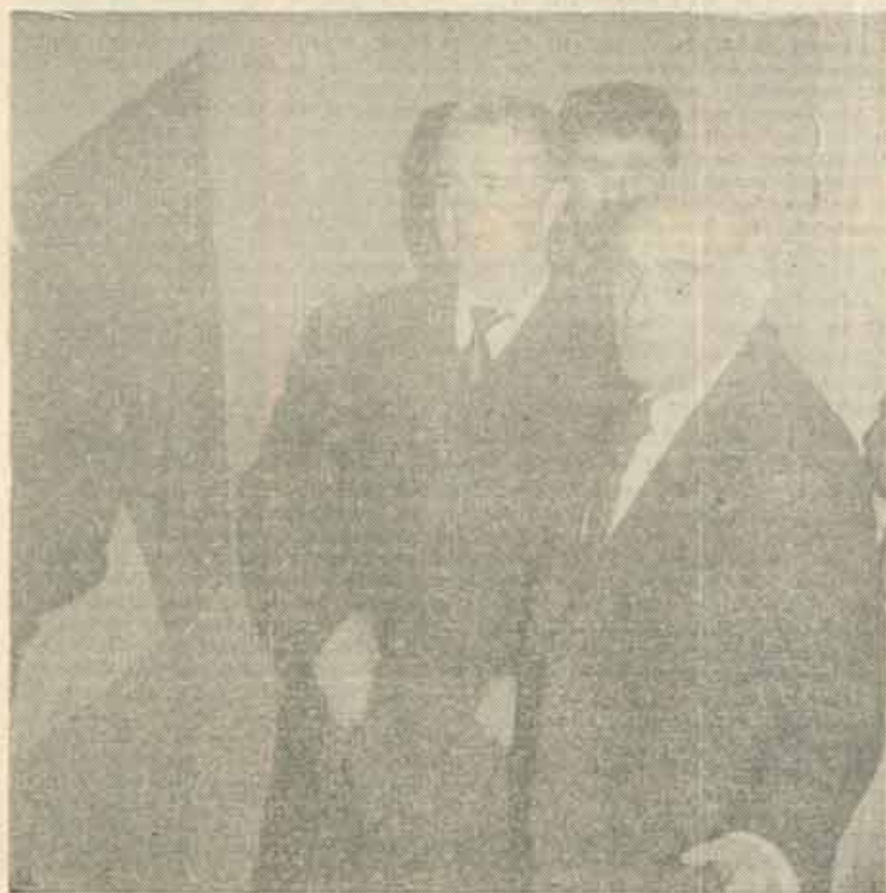
și-au dobîndit locurile prin alegeri. Cea mai mare parte a fostului grup F.S.N.-20 mai a încheiat această înțelegere cu Partidul Republican, în avantajul ambelor părți. Deputații care se treziseră la un moment dat izolați au găsit suportul unei formațiuni politice și, evident, promisiunea de a fi-gura pe liste la viitoarele alegeri. Partidul Republican dobîndește dreptul de a apărea la televiziune în spațiul destinat partidelor politice și, probabil, subvenții mai substanțiale pentru viitoarea campanie electorală. Pactul acesta a avut, se pare, urmări și asupra orientării ideologice a partidului. Naționalismul strident din declarațiile publice ale domnului Mănzatu (care lansa o veritabilă amenințare la adresa U.D.M.R. în preajma Congresului din mai) apropiă partidul de P.U.N.R. și de Vatra Românească. Odată cu înrolarea disidenților F.S.N., se va produce, ne-a asigurat domnul Manole (fost deputat F.S.N.-20 mai) o moderare a accentelor naționaliste. În prealabil a avut loc însă un joc de seducții reciproce, deoarece, cu ocazia discutării Raportului Harghita-Covasna, domnul Vasile Rădulescu, liderul grupului disident (și actualmente membru al Partidului Republican), rostea împotriva maghiarilor un discurs comparabil doar cu cel al lui Petre Țurlea.

Alianța stîngii, inițiată de partidul lui Ilie Verdeț, va profita și ea de prezența în Parlament a social-democraților lui Cornel Nica. Un deputat al acestui partid s-a și retras de altfel protestînd față de intențiile P.S.M. de a-l asimila, confundînd o alianță politică cu o fuzionare de partide. În esență însă nici nu e nevoie de o fuziune intrucît opțiunile lor ideologice sînt identice, iar pretențiile lui Ilie Verdeț sînt de-a dreptul legitime.

Cînd vor apărea aceste rînduri rezultatele referendumului vor fi cunoscute, dar pînă atunci Parlamentul va lucra, teoretic cel puțin, într-o atmosferă de incertitudine deoarece un vot negativ ar duce la dizolvarea celor două Camere și la alegeri anticipate. S-ar spune că partidele politice care au votat împotriva n-au pierdut din vedere această posibilitate, care ar fi însemnat o anticipare clară a înfrîngerii Frontului. Referendumul nu poate reprezenta totuși un veritabil test politic. Absenteismul destul de mare se poate explica prin scăderea entuziasmului popular față de inițiativele Frontului, dar deopotrivă prin dezinteres și necunoașterea textului supus spre aprobare. Voturile favorabile nu vor putea nici ele fi interpretate ca adeziune la politica Frontului, deoarece criteriile lui DA sînt foarte diferite: în Ardeal opoziția binecunoscută a maghiarilor va fi provocat destule voturi favorabile din partea românilor, mai ales în zonele cu importanță populație maghiară. Tot ce s-a întîmplat în Parlament a putut crea impresia că noul text al Constituției e făcut să asigure protecția majoritarilor. În general, indiferent de opțiunea politică actuală, cei mai mulți vor fi sub DA deoarece se află sub influența ideii că totuși dezordinea socială de astăzi se datorează faptului că nu avem încă o Constituție.

Votul asupra Constituției a avut darul de a realiza o regrupare a partidelor dincolo de alianțe, de simpatii sau chiar antipatii politice. E vorba de un fel de cartel ideal care nu va avea însă o reală importanță electorală. Multe partide (cum ar fi bunăoară Partidul Democrat) au avut opțiuni corecte și bine argumentate în privința proiectului de Constituție, dar ele se zbat într-un soi de provincialism politic care le face necompetitive. Simpatizanții lor se întîlnesc și dezbate problemele politice în limbaajul opoziției radicalizate de stradă. Mulți naivi entuziaști conduși de veleitari ambițioși s-au adunat în grupușcule care respiră aerul mucegăit al cluburilor clandestine. Legea finanțării partidelor politice se confruntă tocmai cu dificultatea de a găsi criterii formulabile în termeni obiectivi și care să fie general acceptabile.

HORAȚIU PEPINE

„Asociațiile cu caracter secret sînt interzise”
(Constituția, art. 37, al. 3)
Virgil Măgureanu

ELENA ȘTEFOI

GAZETĂRIA „MARILOR CERTITUDINI“

Toată lumea e de acord că printre cele mai importante ciziguri post-revoluționare se numără (și) presa, cu arma ei de gazetari de toate formele, de toate culorile și de toate româneștile noastre pretenții. Toată lumea e de acord că presa românească e liberă chiar și atunci când se plînge că nu prea poate fi, partizană chiar și atunci când se prezintă drept independentă, de scandal chiar și atunci când crede că face informație serioasă. Oamenii presei au considerat dintotdeauna că cîștitorul român trebuie „hrănit” cu „condimente” și au făcut-o, prin diatribă deșănțată, inclusiv pe vremea dictaturii, Cîțitorii, la rîndu-le, au ajuns la concluzia că așa sînt gazetarii noștri (săi, ca și între cele două războaie): „apurenți la gură”, puși pe plată publică a polițielor personale, dușmani ai neutralității obiective — deci trebuie lăsați ca atare. Chiar dacă uneori gazetarii însuși provoacă, fără să-și dea seama de asta, un efect contrar celui pe care îl urmăresc, cercul vicios se autoîntreține: gazetele își lasă cititorii la un anumit nivel al „plăcerii” iar cititorii așteaptă de la gazetari doza de „opiu”, adică bășcălia, exagerarea, senzationalul, dimbovitana tragicomedia. Puțin sînt — azi — cei care elicesc ziare ca să afle ce se întîmplă — cu adevărat — în noi și în lume; multora le ajunge să-și dea seama cine pe cine înjură și mai ales cum sînt asernute înjurăturile pe birtea atotprimitoră. Dar și mai puțin sînt cei care scriu pentru a aduce sub ochii cititorului fapte concrete, date sigure ori comentarii de specialitate. „La ce bun să fim obiectivi dacă informația ca atare nu-l atrage pe cititor”, par să se întrebe editorii, fie ei patroni ori partide politice. Încă din ianuarie 1990 presa noastră s-a divizat în funeții de „subiectiv” pe care-i ataca sistematic: de-o parte gazetele vehemente antipolitice, de partea cealaltă gazetele vehemente antifeseniste. Primele derăvălau doșare ale disidenților, celelalte derăvălau doșare ale „emanatilor”. Nici unora nici altora nu le păsa că, în felul acesta, apăsau la „serviciile” fostilor securiști, împărții și ei în tabere diferite. Fiecare dintre părți credea că-i de datoră ei (natrioșică, se subînțelege) „să-și dea în gît” adversarul, eii mai violent cu puțină, luîndu-l pînă și lovit de luptă pe bietul cititor dispus să plătească pentru această favoare. S-ar fi putut crede că presa de opoziție n-avea încotro și că a fost obligată să adopte aceleși metode pe care le critica zi de zi. Dar, în felul acesta, presa de la care cu toții așteptam pasul decisiv pentru ieșirea din impasul moral a ignoranței toamnei rolul pe care încerca să ne convingă că și-l asumă. Și, într-un fel, a contribuit la întărirea alegeții grîului de neghină. Cititorii s-au aliniat și ei în spatele celor două redute: cui li „plăcea” de Iliescu ori de Roman a ajuns repede să-i deteste pe Băceanu; cine-l admira pe Băceanu ar fi fost în stare să hulduie, în stradă, zile în șir, ori de cite ori se pomeneau numele celor ajunși la putere. Numai că dopajul cititorilor cu produse publicistice pro și contra a provocat — atît într-o parte a baricadei cît și în partea cealaltă — dacă nu o intoxicație în toată regula măcar o saturație excolesibilă. Asemeni flămîndului care inghite cu poftă un produs după care se dă în vînt și care i-a fost multă vreme, cititorul nededit la otrăvuri a simțit că „i se apleacă” de atîta exces de acuzații. Și a început, bineînțeles, să simtă nevoia unei prese echilibrate. La noi, însă, echilibrul e lesne confundabil cu tendința spre conformism (pe cînd conformismul nu e defectat dacă e și duplicitar); nicăieri în lume gazetarii echilibrați nu sînt invinuiți că „s caldă” din punct de ve-

dere politic. În România post-revoluționară cei care s-au adăpostit în spatele conformității de automat (inscriindu-se orbeste fie în tabăra opozițiilor, fie în cea a Puterii) n-au fost împroșcați cu atîta noroi ca personalitățile puternice, obiective, neînsălmintate de faptul că avînd păreri personale risca să-și piardă privilegiile acordate adepților lor nu doar de către Putere, ci și de către opoziție. Ideea conform căreia „cine nu preia în mod fanatic și necritic ideile noastre e de partea dușmanului” i-a fost caracteristică, din păcate, inclusiv presei „independente și de opoziție”. Iar dacă o „parte a presei” a cîștigat, pe parcurs, lepădîndu-și vocația vitriolantă, a cîștigat doar în măsura în care a întîlnit dorința cititorilor de a fi ajutați să înțeleagă fără să fie obligați să urască. Și, întîlnînd-o, și-a dat seama că n-are nici un interes s-o ignore.

De aproape doi ani, gazetarii opoziției își tot mărturisesc indignarea că reprezentanții Puterii nu pot renunța la reflexele lor comuniste, că nu învață nimic de la occidentali, că se prezintă de fiecare dată în fața lumii făcîndu-ne pur și simplu de ris. Dar de aproape doi ani străinii care ne vizitează țara mărturisesc că în România se face presă într-un mod cu totul aparte și că nici într-un ziar românesc — excepțiile sînt greu de găsit — nu află altceva decît exagerate păreri personale. Și totuși, jurnaliștii noștri circuli participă la cursuri de specializare, sînt oaspeți ai marilor gazete din lumea liberă, „debat și dialoghează” cu occidentali. Se vede, oare, vrea modificare în privința modului cum trebuie înțeleasă ideea de presă liberă și obiectivă ei? Ea, una, n-am prea observat schimbările, desi zău e-am fost atenți la multe dintre „celebritățile” noastre între-ale ziaristice. Am observat, în schimb, că atunci cînd unui ziarist român i se spune cum pot foarte bine lucra gazetarii elvețieni cu vederi de dreapta la oficiul unui partid de stînga, românul i se pare că elvețienii n-au caracter. Am observat cum, la conferințele de presă, străinii știu să-și spună numele și să țină cont de ceilalți colegi prezenți în sală (limitîndu-se la una-două întrebări profesionale). În timp ce al noștri se uită disprețuitor în jur și se întind la disertății, indiferent dacă interlocutorul lor e Mitterrand, Iliescu ori Măgureanu. Am observat cum străinii știu că nu se reprezintă acolo pe ei însuși, ci firma pentru care lucrează, iar al noștri se închiesc în unghiul din care camera de luat vederi li poate face „rol național”. Am observat cum inclusiv jurnaliștii care sînt cu occidentali li se precizează numărul de cuvinte pe care trebuie să-l scrie consideră că ei însuși au dreptul la spațiul nelimitat și la cercetarea de comentariu narcisic.

E-adevărat că „alesii” noștri învăț greu să conducă în mod democratic și că doar reacțiile electoratului le not arăta direcția bună. Dar e tot așii de adevărat că învățarea democratică înceamnă, deopotrivă, onținerea pentru reacții democratice mai ales atunci cînd este împotriva Puterii. Atunci cînd dai indicat și imout, de exemplu, călătoreșul liber să voteze într-un anume fel, nu faci nici un serviciu opoziției, ci dimpotrivă. Iar jurnaliștii care au bătut moneda pe faptul că noua Constituție trebuie neapărat respinsă (într-unul chiar jurnaliștii în cauză consideră că ea perpetuează comunismul) nu se deosebesc cu mai nimic de confrății lor care nu s-au sfii să-i taxeze drept antiromân pe toți cei nemulțumiți de unii sau de alții dintre artișole. Sau se deosebesc tot atît cît în algebră semnul minus și semnul plus modifică una și aceeași cifră.

PETRU IONESCU

PREȚUL

CONSTITUȚIEI

Cel mai scurt și original drum de la politic la social (recte economic), l-a exprimat domnul președinte al Constituției, Antonie Iorgovan, afirmînd

„Dreptul la moștenire este garantat”
(Constituția, cap. II, art. 43)
Tun. Ilie Verșet în fața urnei

„Munca forțată este interzisă”
(Constituția, art. 39, al. 1)
Familia Iliescu votează

Într-o intervenție televizată că: „Dacă vreți să scada prețurile, trebuie să avem o Constituție!”. Reclamă în toată regula (oare cît i-o fi luat pe minut?)!

Ce Constituție aproape de ideal, ce consultare a constituțiilor occidentale — franceză, americană etc, ce drepturile omului, ce problemă națională, ce republică, ce stat de drept, ce Consiliul Europei — toate acestea au apărut ca neconvingătoare pentru popor, chiar și celui care le-a enumerat în „fata națiunii” (și în spatele camerelor de luat „imagini”). Altfel cum să ne explicăm parafarea pledoariei pro-Constituție a domnului Iorgovan, prin „mîngierea” altfel în-discretă, a pungii noastre „de iarnă”? „Salamul cu soia” s-a dovedit din nou mai la „preț” pentru stimularea conștiinței românilor, decît tot ce-au „născocit” pe bani grei specialiștii autohtoni și de aiurea. Puterea a procedat ca la „sustinerea” culturii: vreți să vă subvenționăm zărele și cărțile? atunci uitați de politică, „vidul” asta geme deja de Noi! Deci, o societate de euneci în ale civismului. Monarhia e perimată, dar „sula-n coaste” e mereu nouă!

Cum să scada prețurile o Constituție, cînd cadrul economic căruia vrea să-i dea o garanție civică, a „beneficiar” de o „Constituție” de piață, respectiv reforma, începută de-a-ndoaselea, marea privatizare ignorîndu-se și monopolul de stat asupra economiei menținîndu-se ca pe vremea odiosului? Dacă domnul Iorgovan nu-și cunoaște decît „fela lui”, de ce domnul Stolojan, acum prim-ministru („arhitectul” reformei financiare), pentru care economia e mai mult decît o problemă vitală a României — e chiar un hobby personal (!) cum ne-a asigurat — nu i-a tras de mincă pe cei care anul trecut se avîntau să dea legi de conjunctură, cu caracter politico-electoral? Doar știe dinsul prea bine că lumea, mai ales cea contemporană, s-a edificat și bazat întotdeauna pe factorul economic — lumea democratică, de regulă! Cînd l-au întreat ziaristii, unde a greșit Roman și cum ar fi procedat el în locul „neclintitului”, a nu-

mit incompetența și aroganța acestuia — curaj! Păi da, e un curaj (original) să începi reforma economică radicală a unui sistem centralizat, cu dosul, de dragul menținerii monopolului puterii economice în mina statului, și asta de amorul artei manipulării electoratului de la 20 mai — dîndu-le orice ca dia buzunarului propriu — și asta din cauza poliglotului *coup de foudre* față de PUTERE!

Ce „inspirată” era ignoranța lingvistică a unui revoltat din Timisoara lui '89, cînd afirma că „domnul Iliescu a dat o amnezie pentru toți cei care fuseseră arestați de revoluționari, pentru că ne-au anchetat și bătut”. Într-adevăr, sîntem conduși de o așază elită amnezică vizavi de propria-i existență anterevoltătoare, pe care n-o interesează ce-o să facem fără căldură și mîncare, decît să nu legim iar în stradă și să le tulburăm „sărbătorile de iarnă”! Iar zămbărețul domn (să nu zic voievod) de Cotroceni, nici nu-și pune problema că s-ar putea să nu aibă numai el dreptate — nu pentru că nu l-ar interesa dreptatea altora, țînînd foarte tare la a sa — ci pentru că nu-l interesează nici un fel de dreptate nici măcar a lui, ci doar PUTEREA! Întîmplă-se orice, cum s-a văzut: să vină minierii să vină securiștii să vină rușii (ba chiar și intelectuali), să se voteze Constituția, să fie democrație — după model suedez, japonez etc, perestroika, dictatură „intelectuală” sau „Fidelă” să se numească oricum — numai s-o conducă EI!

Cum va putea „amnistierea amnezică” a comunismului numită Constituție să scada prețurile (conștiințelor?), prin instaurarea unei forme originale de concurență: între comuniști și anti-comuniști? Ca-n Occident, nu?! Constituția fesenistă asta și e — produsul acestei „concurențe” (politice — o caricatură a democrației, iar economic — monopol al statului), de tranziție și nu al unei societăți democratice, în care domină economia de piață.

Nu putem concura decît împreună!

ANDREI CORNEA

DEFICITUL
IDEOLOGIC

Niciodată nu ne-am spernat mai mult, niciodată nu ne-am urât mai mult, niciodată nu ne-am dezbinat mai mult, niciodată nu am trăit în mai multă confuzie! Intra-adevăr, și la noi și în celelalte țări trase în era post-totalitară din Est, s-ar putea să nimic nu s-a apărut mai dezamăgitor, mai purtător de primejdii decât vicile sociale, politice și morale, pe care asemenea propozitii purtându-le pe „niciodată” la frunte le țar manifeste. Suso, ciunea generalizată, a tuturor față de tot, acuzațiile și calomniile, „atacurile la persoană”, marja scenarilor care ar trebui să ofere cheia destinului, cit și instabilitatea și imprecizia contururilor partidelor și ale asociațiilor politice sunt fapte prea evidente pentru a mai intriza asupra unor exemplificări sau enumerări. În schimb, atunci când este vorba de a înțelege cauza lor profundă, evidența dispare și părțile — cind se exorimă — diverg.

Cel mai simplu — dar și cel mai vulgar — este să învinovățăm întotdeauna pentru această veritabilă criză a sănătății psihice colective pe „cealalt” — pe „adversar”: opoziția „o parte a prescii”, ungurii, guvernul, FSN-ul, comunistii din rindul Puterii etc. Cit de falsă este, în principiu, o asemenea explicație se vede și din aceea că mai toate grupurile și partidele sînt aflate de susținători și urii interne care refac la o scară mai mică, ori chiar microscopice, realitatea fără intruzi.

Un alt tip de explicații — mai subtile — vād soluția stării prezentului în trecut, mai exact în nedepășirea trecutului. Decenile de dictatură comunistă — se argumentează — au fragmentat și aneantizat societatea civilă, a cărei singură atitudine comună a reprezentat-o ura față de tiranie. Odată această răsturnare, rezultatele acestei fărâmițări a societății civile au ieșit la lumină. În această direcție, se oferă uneori și explicații de tip psihologic: ani de totalitarism ne-au lăsat o moștenire etică grea: lipsa de libertate spirituală care continuă să ne marcheze, chiar și acum cînd, formal, am devenit liberi. Nu știm și nu putem încă să fim liberi în interiorul nostru și atunci dezvoltăm un fel de atitudine paranoică în exterior.

În sfîrșit, se mai poate argumenta — eu însumi am făcut-o într-un articol intitulat „Societatea asistemică” — că ne găsim în mijloc între două sisteme — cel socialist și cel capitalist nu numai din punct de vedere economic, dar în general — social, politic, moral etc. și că mai toate relele noastre s-ar datorita acestei situații în interval, într-un spațiu inform, confuz și încărcat de contradicții.

Trebule însă să observăm că toate aceste explicații — la aproape doi ani de la răsturnarea regimului comunist — nu lămuresc bine persistența bolii, faptul că, convalescența intrizează să se întrevadă. Mi-e greu să înțeleg, dacă mă bîzui pe modelul „asistemicității”, ori pe cel al remanentelor totalitare, de ce, bunăoară, partidele politice ori sindicatele continuă să arate un contur slab, să fie dezbinat, fracționat, de ce starea de suspiciune se menține, ba chiar sporește. Pe de altă parte, o privire aruncată spre vecinii noștri poate înfățișa impresia că maldile noastre socio-politice nu sînt în curs de vindecare. Polonia, bunăoară, aflată înaintea noastră pe drumul reformelor politice și economice, pare să se afunde într-un fel de „marasm românesc”: dezbinarea partidelor democratice, calomniile, urile, accentele presupus autoritariste, confuzie — totul vădit prin dificultățile de a alcătui un guvern viabil după primele alegeri complete libere. Iar în Cehia-Slovacia, un om de anvergură intelectuală și morală ca Havel este tot mai confruntat cu un parlamentarism ceh și slovac tentat de sovinișm și de demagogie, de parcă și-ar fi căutat inspirația ne Dealul Mitropoliei. Ne-am obișnuit să vedem aceste țări ca pe un model și ca fiind cu unul sau doi pași înaintea noastră pe drumul democrației.

Cumva însă lucrurile stau invers și noi sîntem înaintea lor, cel puțin sub unele aspecte, în această perioadă post-totalitară? Nu cumva revoluția română, mai brută și mai radicală decât celelalte din țările-surori, a așezat cea dinții trăsăturile caracteristice ale noii epoci, pe care însă noi, cu idealismul și imensa forță de autoamăgire pentru care dispunem de rezerve inepuizabile, am dorit să le vedem doar drept rebuțuri și efecte ale persistenței „vechilor structuri”? Ar fi, desigur, un trist privilegiu pentru noi și n-am avea de ce să jubilăm datorită unui atare protocronism: dar autoamăgirea nu poate cașiona spiritul critic, nici idealismul nu poate garanta adevărul.

În fond, sîntem aduși să punem în discuție o presuposiție fundamentală a discursului politic referitor la situația țării din Est: anume conceptul de „tranziție”. Toată lumea asumă că ne

aflăm într-un proces de tranziție. Pe plan economic, lucrurile pot corespunde, în linii mari, acestei presuposiții și se poate afirma că sistem, într-adevăr, într-o tranziție către o economie de piață, capitalistă. Dar, oricît de puternic ar influența economicul celelalte elemente ale societății nu mi se pare deloc asigurată că și pe plan politic, ori moral ne aflăm într-un veritabil proces de tranziție. S-ar putea ca în zece sau cincisprezece ani, România să aibă o economie capitalistă în plină afirmare. Dar nu e deloc sigur că vom dispune atunci și de o societate eliberată de maldile pe care le-am evocat. Căci aceasta este problema: sînt aceste maldile numai un efect al „tranziției” — mai bine sau mai rău conduse — ori sînt ele, în fapt, trăsături definitorii ale unei epoci în sine, destinate, de aceea, să persiste o vreme mai îndelungată? Părerea mea este că abuzăm prea mult de conceptul „tranziției”, extinzîndu-l fără nici un fel de control din sfera economicului la ansamblul vieții sociale. Nu cred că dezbinările și suspiciunile noastre se explică numai prin dificultățile noastre de a ne adapta „noului curs”. Dimpotrivă, mă tem că, la noi ca și aiurea, ele reprezintă „noul curs”.

Toată lumea repetă de la Aristotel că omul este un animal social și rațional. După părerea mea însă aceasta înseamnă, de cele mai multe ori, faptul că omul își justifică rațional atitudinile sociale. Afinitățile, antipatiile urile, felurile tipuri de gregaritate sînt clarificate, delimitate, sprijinite, susținute de un discurs rațional pe care îl numim de obicei „ideologie”. Ideologia nu creează propriu-zis „sentimentele sociale”; dar ea le permite să capete consistența de sine, să se exprime distinct, să se delimiteze și să se opună unele altora, să capete stabilitate în timp și continuitate. Apare astfel ceea ce numeam odată „cristalizare”: ideologia — ori justificarea rațională — face ca într-o configurație socială mai mult sau mai puțin fluidă și instabilă, să se stabilizeze contraste și relații clare între grupuri și atitudini de grup a căror desemnare reciprocă se poate face cu relativă ușurință. Prin cristalizare, individul capătă carnea de membru al unui anumit grup, ce la rîndul lui capătă legitimitate. Existența noastră se solidifică astfel de-a lungul liniilor și limitelor unei scene date, într-o structură cristalină, permanentă — într-o ființare secundă.

Trebule acum observat că cel puțin de la 1900 (spre a ne referi doar la epoca modernă) și pînă la 1990, omenirea a trăit într-o enocă de intensă cristalizare — o eră a ideologiilor în competiție și în confruntare. Cu alte cuvinte, omenii au găsit în toată această perioadă o ofertă abundentă de justificări pentru a-și cristaliza, delimita și stabiliiza atipatiile și simpatiile, pentru a-și exprima nemulțumirile și frustrările, au aflat deci stindarde îndestulătoare sub care să se adune și să lupte. Pînă la al doilea război mondial, patru „blocuri” ideologice se distingeau: conservatorismul „tradițional”, fascismul, liberalismul și marxismul-comunismul — fiecare, evident, cu diferite curente în interiorul său. După război, confruntarea ideologică s-a redus la doi adversari: liberalismul și marxismul-comunismul. Fiecare dintre cele două supraputeri — SUA și URSS — cu aliații și clienții respectivi — a găsit justificarea ambițiilor, a mobilizării pe care o cerea, a hegemoniei mondiale pe care o reclama, în ideologia corespunzătoare. Și astfel a avut loc ceea ce s-a numit „războiul rece”. Desigur, rivalitatea dintre două mari puteri a fost dintotdeauna un fenomen care nu poate fi exolat în sine, numai din rațiuni ideologice. Dar este clar că, mai cu seamă în epoca modernă — epoca marilor mobilizări de resurse umane și materiale — nici o atare rivalitate nu poate funcționa, nu se poate exprima și nu poate polariza lumea fără funcționarea unei cristalizări, ceea ce presupune oferta a cel puțin două sisteme justificative.

Întă însă că în ultimii ani asistăm la o situație nouă și neobișnuită. La drept vorbind, semnale prevestitoare se vedeau încă de mai multă vreme, dar, odată cu prăbușirea sistemului socialist în Europa de Est și mai ales odată cu colapsul comunismului în Uniunea Sovietică, nu numai anumite structuri sociale, economice și politice au intrat într-o capidă descompunere, ci și ideologia pe care ele se întemeiau și în care își aflau justificarea: marxismul-comunismul. Se poate spune că acum, la sfîrșitul anului 1991, practic nu mai există decît un singur sistem ideologic o singură modalitate fundamentală justificativă, un singur limbaj mai apare posibil: liberalismul (în cadrul căruia există desigur mai multe variante, fără însă ca acestea să pună în discuție coerența de ansamblu a discursului).

Ceea ce s-a întimplat este într-adevăr extraordinar: pentru prima dată în epoca modernă, cel puțin, omenirea începe să trăiască în condițiile unui deficit ideologic, cind oferta de sisteme justificative se reduce, în principiu, la o singură variantă de bază, fenomen însoțit — măcar pentru Europa, America, dar chiar și o parte bună a Africii — de discreditarea și marginalizarea tot mai acuzată a celorlalte sisteme, cindva, nu de mult, atît de puternice.

Formulînd lucrurile altfel, putem spune că astăzi mai toată lumea vorbește în public limba democrației. Ce diferență, din acest punct de vedere, între presa noastră de astăzi și cea interbelică sau postbelică de pînă la introducerea cenzurii! Pe atunci se confruntau încă ideologii, stînga se ciocnea cu dreapta și cu centrul, se invocau argumente ideologice, leseau pe cimpul de bătăie filosofii diferite despre lume și societate. Existau și se declarau ca atare, în public, liberali, fasciști (legionari), comunisti, social-democrați. Dacă cineva era antisemit, nu seafia să o mărturisască, să o scrie și chiar să o măndrească cu această atitudine. Dacă cineva era de stînga și credea în dictatura proletarietului, o spunea și își argumenta cu pasiune crezul (bineînțeles, afară doar dacă nu era plasat sub o interdicție specială). Astăzi lucrurile stau foarte diferit: tot sînt democrați, toți pledează pentru drepturile omului, toată lumea acceptă pluralismul politic și responsabilitatea guvernurilor. Nimeni — nici măcar „România Mare” — nu se mai proclamă deschis antisemit, naționalist-sovin ori rasist. Nimeni nu mai aruncă în gura mare fidelitatea față de leninism, stalinism și chiar marxismul (și mai găsește foarte puțini sprijinitori pe față). În sfîrșit, nimeni nu mai contestă necesitatea reformei economice, a economiei de piață, a privatizării, chiar dacă există destule nuante privitoare la căile și modalitățile de realizare a acestor obiective. Nu mai există decît un singur discurs fundamental — liberalismul — și acesta este pe buzele și sub pana tuturor.

Există, desigur, importante consecințe pozitive ale acestui deficit de ideologie în epoca în care locuim azi trăim. Este mai puțin posibil ca niciodată un mare conflict internațional, un nou război mondial; în al doilea rînd, (și iarăși o consecință fericită), tocmai fiindcă ideologia liberală este singura care mai domină lumea, devine tot mai dificilă instaurarea unei dictaturi, sau măcar menținerea ei un timp ceva mai lung la putere. Adevărata garanție a libertăților noastre nu stă în Constituția care va fi probabil ratificată prin referendum, ci în universalitatea actuală a discursului liberal-democratic.

Pe de altă parte, multe din confuziile, din neînțelegerile, din suspiciunile noastre, mult din paranoia publică la care sîntem martori se datorază, cred, aceluiași deficit ideologic despre care am vorbit. Într-adevăr, vorbim cu toții cam aceeași limbă; dar diferențele dintre noi nu s-au atenuat prin aceasta. Interese diferite, scopuri diferite, prietenii și dușmanii, istorie personală și colectivă, apartenență etnică, toate continuă ca și pînă acum să ne despartă, să ne diferențieze, doar că ele nu-și mai pot găsi justificări corespunzătoare, care să le permită cristalizarea. Liniile clare de demarcație dispar, dispar și blocurile marilor configurații de opinii și filosofii. Dreapta, stînga, devin concepte inoperante, aproximative și chiar mistificatoare; lupta de idei e practic suspendată. Dar lupta, în sine,

evident, nu dispore. Atunci însă cind democrații se războiesc cu democrații și liberalii cu liberalii, iar partizanii economiei de piață li atacă pe partizanii economiei de piață, atacul la persoană, contestarea individuală a preopințului rămîn printre puținele opțiuni posibile. Nu-l pot contesta pe celălalt pentru opiniile pe care le afișează, căci acestea seamănă foarte mult cu ale mele. Îi voi scuza atunci că e nosnoor, că e „neo-comunist”, sau „legionar” etc. Că e corupt, necinstit și așa mai departe. Îi voi măsura gesturile, îi voi număra lipsosurile, îi voi comenta fără așfîrșit înfățișarea, aerul. Pentru că trebuie să mă diferențiez neapărat de el și pentru că deficitul ideologic nu-mi permite să-o fac într-un mod impersonal, voi recurge la hermeneutica dilirantă a surselor și a scrișului său, sperînd, crezînd chiar că am descoperit dovada peremptorie a fărâmițării pochimului. Iată cum se naște suspiciunea generalizată a tuturor față de noi toți: ca rezultat al imposibilității organizării adevăratilor noastre naturale pe seama unor ideologii antinomice.

Cind suspiciunea se extinde, ea naște și obsesia binecunoscută a scenarilor secrete. Atunci cind limbajul și valorile afirmate sînt comune, dar lucrurile nu merg cum și-ai dori, nimic mai natural decît să presupui, iarăși, că limbajul respectiv ascunde neapărat o realitate oriabilă și bine camuflată și că istoria nu este decît rezultatul unor comploturi și al unor conspirații. Căci e greu de asimilat realitatea unei lumi în care omenii, atît de diverși în fond, vorbesc totuși același limbaj al democrației și liberalismului. Cineva minte, cineva ascunde, cineva ascunde, cineva falăfică — iată obsesia noastră comună.

În sfîrșit, labilitatea formațiunilor noastre politice îmi pare a se datora aceluiași cauze. Căci niciieri ideologia nu mai e necesară decît pentru a adun aderenti sub culorile unui partid. Ori, cind nu mai există decît o singură ideologie dominantă, inconsistentă, ralierei, întotdeauna în criză de justificare, imprecizia limitelor dintre un grup și un altul va deveni endemică. Un partid există și adevărat în momentul cind are o „soartă pe care o poate apune cu claritate filosofică practică de un alt partid. Un partid există atunci cind poate exprima o adversitate ideologică față de un alt partid prezent pe eschierul politic. Ori, în condițiile deficitului ideologic, acest lucru este din ce în ce mai dificil.

De ce însă efectele negative ale crizei de ideologie nu s-au făcut simțite atît de violent în democrațiile occidentale? Probabil că inerția instituțională, obiceiurile politice ale omenilor stabilizate de multe decenii, precum și bunăstarea economică au contribuit la aceasta. Totuși, chiar și aici, partidele tradiționale își pierd din influență în favoarea unor formațiuni noi cu profil ambiguu, iar apolizismul populației se accentuează. În general, cred că trebuie pusă întrebarea dacă, acum cind nu mai are adversar, democrația bazată pe pluripartidism nu riscă, cu timpul, să degenezeze, iar limbajul cu care ea se exprimă să-și piardă brizanta și forța, uzat fiind de o universală întrebuintare.

Oricum, în ceea ce ne privește, am arătat de ce cred că conceptul de „tranziție” trebuie utilizat cu prudență și de ce explicațiile „morale” date crizei noastre de încredere îmi par inconcluzive. În condițiile universalizării limbajului și ideologiei liberale, mă tem că tribalizarea conștiinței publice nu e un fenomen temporar și tranzitoriu. Sfîrșitul istoriei e încă departe, iar Mileniul trebuie să mai aștepte.

„Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500 000 de cetățeni cu drept de vot” (Constituția, art. 146, al. 1)

O ȚARĂ DISTRUSĂ ÎN MOD NEBUNESC

Interviu cu dl. MIHAI STURDZA

Închis la 16 ani

●● Iertați-mă, domnule Mihai Sturdza, dar n-am înțeles la ce vîrstă ați fost arestat?

● Aveam 16 ani. Am fost arestat împreună cu un grup de băieți și fete de vîrstă mea și chiar mai tineri decît mine. În acea epocă eram, cred, cei mai tineri deținuți politici. Motivele arestării erau, bineînțeles, imaginare. Era o vreme cînd Securitatea pedepsea copiii pentru educația pe care aceștia o primiseră de la părinți. Am trecut prin Jilava, prin lagărul de la Gbencea, prin lagărul de muncă de la Bicoș și prin cel de la Onești. Rudele mele au fost toate închise. Altele, prinse la grădă, în încercări nereușite de a fugi, au fost arestate și ucise în bătai.

●● Cîți ani aveți cînd ați ieșit din închisoare?

● Aveam 18 ani și un dosar, așa cum se numea atunci, „de origine pătrudă“. După moartea lui Stalin, am prins o fază de dezgheț. Am făcut Facultatea de Filologie la București și, pe urmă, am fost repartizat ca învățător în comuna Mereni, Vlașca. Apoi am lucrat la IPR-CHIM, vreme de doi ani ca traducător tehnic, după care familia mea din străinătate a reușit, prin diverse intervenții, să ne scoată din țară, unul cîte unul, pe bunica mea, pe sora mea și pe mine.

Nicolae Ceaușescu — un personaj șters

●● Cînd ați plecat din țară?

● În decembrie '63. Am fost înțeles în Grecia, unde aveam rude și de acolo m-am dus în Franța unde mi-am terminat studiile la Institutul de Studii Politice din Paris, obținînd astfel diploma de absolvire. Am intrat apoi la Ministerul de Externe, la Serviciul de Schimburi culturale și științifice cu străinătatea. Am fost desemnat pentru a-l însoți pe generalul De Gaulle în călătoria pe care a făcut-o în România, în mai 1963. Am avut atunci ocazia să-l văd pentru prima oară pe Nicolae Ceaușescu. Era la începutul carierei sale oficiale, un personaj șters, vorbind cu greutate, inocent și cu o aparținere total neînsemnată. Tîn minte că și Ceaușescu și cei din anturajul său erau foarte mirați să-l vadă pe generalul De Gaulle exorimindu-se liber, fără a citi un text. Felul său de a se comporta a mirat foarte sincer toată nomenclatura comunistă. Generalul De Gaulle nu s-a lăsat antrenat în diferite manifestări pe care Ceaușescu i le pregătise încă să-l anunțe. Printre altele, de exemplu, Ceaușescu pregătise dansuri românești în care generalul a refuzat să se prindă. Mai tîrziu, președintele Nixon — care era și mai tîrziu americanii avînd și alt fel de a se comporta în public) — a acceptat să danseze cu Ceaușescu o horă.

●● Cum vi s-a părut România, în '68?

● Nu pot spune că am putut să-mi fac o imagine tenească, pentru că atunci cînd faci parte dintr-un cortegiu oficial, pierzi oarecum contactul cu realitatea. Tîn minte că la reședința de la Șosea unde era găzduită delegația franceză, într-o după-amiază, așteptam să începă programul. Eram într-un hol foarte mare cu postamente și ziduri de marmură. Și într-alt capăt al holului — eu nu-l vedeam — se afla garda lui Ceaușescu sau niște securiști de pază și care se lăudau unul altuia cum în cursul ceremoniilor din dimineața precedată, cînd cortegiul oficial se îndrepta spre Facultatea de Drept, o femeie din mulțime s-a repezit spre imaginea generalului și a aruncat sau a încercat să arunce un plic. Unul dintre securiștii spunea: „Si i-am dat, mă, una peste mîna, cred că l-am rupt și mina, iar a dracului de nebună...“ Delegația

franceză știa că este multă miserie și că regimul este așa cum este, însă generalul De Gaulle a nutrit speranța că dîscălindu-l pe Ceaușescu între patru ochi va putea să-l convingă să guverneze într-un mod mai omenesc. Conform uzanțelor, de exemplu, discursurile oficiale pronunțate și de o parte și de cealaltă sînt pregătite din timp și fiecare parte prezintă celelalte părți textului discursului pentru a fi aprobat, ca, eventual, să nu se creeze un incident diplomatic. Or, generalul De Gaulle a introdus în discursul său oficial o frază amintind de spriunul acordat de Franța României Mari dintre cele două războaie. Adică, era un fel de încurajare indirectă la revendicările românești asupra Basarabiei. Această frază l-a fost ștersă în fața mea de către secretarul general al președinției Franței în urma rugămintii lui Ceaușescu, care era de fapt un ordin. Din vîzita generalului De Gaulle n-a ieșit nimic în epoca aceea, deci o serie de pașapoarte acordate de România unor persoane destul de norocoase de a avea rude în Franța și care fuseseră cerute de acestea.

●● Da, dar Ceaușescu și-a trecut în palmaresul său prezența lui De Gaulle la București.

● Bineînțeles. Asta a fost și scopul său. După generalul De Gaulle au urmat alți vizitatori iluștri. Cu o șiratenie mascată, Ceaușescu a reușit să ajungă foarte departe în considerația pe care l-a dat-o lumea întreagă, pînă la un moment dat, cînd s-a văzut că este vorba de o considerație în spatele căreia se află mizeria morală și materială și decăderea țării. Nu cred că a existat în toate țările din Răsărit un șef de stat care să-și fi propus într-un mod atît de nebunesc distrugerea propriei sale țări.

Imaginea țării în lume și anumite publicații românești

●● Vorbiți-mi despre imaginea României așa cum ați perceput-o din străinătate.

● Imaginea României n-a fost niciodată proastă, contrar unei păreri larg răspîndite printre români, cum că românii ar avea o presă proastă în străinătate. Franța și francezii au, în general, multă simpatie pentru români, simpatie care se datorează unei afinități de caracter. Iar românii se simt bine în Franța. În ultima vreme însă, există o înrăutățire a imaginii României care, în mod curios, a început să fie sensibilă în ultimii doi ani, după căderea lui Ceaușescu, cînd politica de scenarii și demagogia jefină a puterii de la București a dăruit tot capitalul de simpatie, care se manifestase peste tot în lume și mai ales în Franța. Au apărut cîmțitirele de la Timișoara, Tîrgu Mureș, mîneriadele, tot felul de incidente în care nu se știe ce este și ce nu este adevărat. Opinia publică din Occident a obosit. S-au săturat de România, de declarațiile în doi perii...

●● I-am auzit pe reporterii francezi folosind expresia: „Să nu-mi faci o Timișoara“.

● Da. Timișoara a devenit un cuvînt cheie pentru a desemna scenarii de proastă calitate. Există în viața politică a multor țări diverse personaje care, la un moment dat, au încercat să pună în scenă o lovitură. Dar niciunul ca în România în ultimii ani această politică nu a fost dată la iveală cu atîta tenacitate. Facem un scenariu, nu ne reușește, facem altul și dacă nu ne reușește și nu ne crede nimeni mai facem unul și așa în continuare. Or, acest lucru nu poate dura la infinit; credința morală a României este la pămînt și odată cu el și credința financiar pe care Occidentul a fost dispus să-l acorde. În anumite cercuri există tendința ca specialiștii — mai mult sau mai puțin autorizați — să ne încerce cu toate relele, să ne trateze de balcanici, de primitivi, ca și cum poți cere unui popor care vreme

de aproape 50 de ani a fost strivit, să se comporte ca și cum nu ar fi avut nici un fel de greutăți, ca și cum viața democratică și parlamentară s-ar fi desfășurat în bune condiții ca-n alte țări.

●● De acord. Însă există acum în țară anumite grupări care (în cu orice preț) să discreditze România. E suficient să mă gîndesc la un ziar ca România Mare...

● Articolele extremiste ale acestei publicații au atras atenția Occidentului și au stîrnit la rîndul lor niște reacții la fel de extreme, pentru că străinătatea s-a emoționat pe drept cuvînt cînd niște rînduri care constituiau o adevărată incităre la ură și la agresiune împotriva altor naționalități care trăiesc pe teritoriul României. Aceste reacții au fost exagerate și pentru că ele au trezit amintiri triste din anii celui de al doilea război mondial, cînd un asemenea vocabular a servit la îndeplinirea unei politici de persecuție a minorităților. Venind în România, am văzut că într-adevăr România Mare este vîndută în public — cred că într-o țară occidentală o asemenea publicitate ar fi fost interzisă. Am înțeles că România Mare are un adevărat impact în rîndurile unor anumite categorii mai modeste ale populației. Cred că redactorii României Mari, cei care stau în spatele lor au înțeles perfect că în orice țară există o categorie de public dornic de senzațional; senzaționalismul violent al României Mari atrage de aici cititori poate speriați de așa-zimul pericol maghiar sau de alte pericole imaginare, dar atrage și cititori a căror formație intelectuală nu este suficientă pentru a putea să aprecieze un articol de politică de un nivel mai ridicat. Înainte de război, toate marile ziare din România publicau niște pagini de fapt divers care atrăgeau tot mai o categorie de cititori care nu citeau articole de politică sau de analiză economică, sau de critică literară. Acele pagini împlinseau o necesitate. Astăzi, ziarele de tîmță din România se limitează la articolele intelectuale ignorînd toată partea asta jefină care este scandalul României Mari și Europa au preluat această funcție, dîndu-i o importanță excesivă și slătîndu-i cu bună știință, o întreagă campanie de incitare la violență și la ură.

Despre francmasonerie

●● Vorbiți-mi de preocupările dv. de istorie.

● Cercetările sînt foarte anevoioase în Occident pentru că nici una din marile biblioteci din principalele capitale ale Europei nu posedă un fond substanțial de lucrări privitoare la România. Arhivele la fel. Am avut totuși noroc să fac anumite descoperiri interesante în legătură cu trecutul României. Una din ele a fost găsită în colecțiile de manuscrise ale Bibliotecii Naționale de la Paris — a unui fond al masoneriei franceze. Arhivele ei nu erau și nici nu sînt accesibile nici astăzi în alte țări, însă din cauza ocupației germane din 1940, arhiva masonică din Franța a fost confiscată de comandatura germană, regăsită după plecarea nemților și depusă în fondul public al Bibliotecii Naționale de la Paris.

●● Astăzi, în România se vorbește mult de masonerie, dar foarte puțin știu ce înseamnă.

● Pot să vă spun că eu nu fac parte din această organizație. Cuvîntul francmasonerie este și acum folosit în multe cazuri pentru a crea impresia că francmasoneria s-a aflat și continuă să se afle în spatele oricărui eveniment important care se petrece în politica noastră țării sau chiar în politica mondială. S-a căutat să se creeze impresia falsă că tot ce s-a petrecut se datorează unor influențe oculte și nu este cazul. Un exemplu înșă poate fi citit: masoneria este, într-adevăr, la originea dezmembrării imperiului habsburgic. Documentele pe care le-am găsit la Paris, la Biblioteca Națională și care se referă la perioada de dinaintea de 1914, arată că masoneria română nu a avut un rol important în România înainte de primul război mondial. Încă înainte de revoluția de la 1848 a existat o lojă care se chema „Trandafirul liniștii perfecte“ din care au făcut parte aproape toți viitorii oameni politici ai României: Brătînuș, C. A. Rosetti și alții. Cred că singurul mason convins pînă la urmă a rămas C. A. Rosetti. Brătînușii (care erau oameni de acțiune) au ieșit foarte repede și istoria Partidului Liberal de mai tîrziu n-a datorat absolut nimic masoneriei. Din loja „Trandafirul liniștii perfecte“ au făcut parte și diferiți anarhiști, iar masoneria servea de pașaport pentru activitatea revoluționară de tip clasic, care, fiind urmărită de poliție, putea să se desfășoare în mai bune condiții în cadrul unor loji masonice unde ritualul nu avea nimic periculos din punct de vedere politic. Am găsit apoi o altă lojă care a fost începută de o parte din acești tineri de la Paris. Erau boieri tineri de la Iași care au fost inițiați în cadrul unei loji foarte cosmopolite din care făceau parte și germani și chiar ambasadorul Persiei. El au fost inițiați în această lojă și au plecat pe urmă

la Iași unde au format loja „Steaua Durnării“. În cadrul acestei loje de la Iași găsim numele lui Titu Maiorescu, al lui Vasile Pogor, al lui Carp și al tuturor membrilor mai puțin însemnați ai Junimii. Ei erau intelectuali de valoare și așa cum a evoluat această lojă de la Iași ei nu au fost mulțumiți din punct de vedere sufleteș de ceea ce le cerea ritualul masonic. Ce a rămas din ritualul masonic al Junimii? Puțin după înființarea acestei loje masonice de la Iași, a început să funcționeze Junimea, societate literară oficială, publică, al cărei membri n-au mărturisit că au fost masoni. O altă caracteristică masonică a Junimii a fost obligația membrilor ei de a se întrîni la date fixe. Mi se va spune că multe societăți care nu au nimic de a face cu masoneria au și ele în statut obligativ de a se întrîni la anumite date fixe. Dar în cazul Junimii această este o realitate caracteristică ar fi discursurile jurnalistice și activitatea filantropică. Se știe prea puțin că studiile lui Xenopol au fost finanțate de un junimist cu dare de mîna, că diverse publicații ale vremii au fost finanțate de junimisti, nu atît pentru că nu ar fi fost ei generosi, dar pentru că programul masonic prevedea ajutorarea unor frați care dădeau dovadă de înșiriri intelectuale și care nu aveau mijloacele necesare pentru a-și continua studiile sau a-și publica lucrările.

Loja de la Iași a decăzut și din frumetea ei s-au desprins patru grupuri: primul a fost aceeași lojă care a continuat sub o formă obscură și neînsemnată, cu ofițeri de grad inferior, cîțiva negustori evrei din Iași și n-a avut niciodată vreun rol important. Al doilea grup a fost grupul boierilor neintelectuali care au făcut parte din această lojă — neintelectuali dar cu hîni conservatoare — ei au înființat tot din anul acestei loje masonice Jokey Clubul de la Iași, Jokey Clubul, în toate orășelele din Apus, este un club destul de închis din care face parte oameni cu dare de mîna și care se ocupă sau de cursurile de cîl sau de vînatore. A treia organizație a fost grupul politicienilor 743. Al patrulea grup, este cel din care s-a născut Junimea.

P.C.R. în arhivele poliției Parisului

●● Ați mai găsit în arhive și alte informații privind țara noastră?

● Am dat în cadrul arhivelor poliției Parisului de un dosar intitulat „Sederea printului moștenitor în Franța“. Se știe că după prîva sa renunțare la tron, Carol al II-lea s-a stabilit la Paris cu Elena Lupescu. Locuiau ca niște particulari într-o vilă de lângă Paris. Guvernul român căruia îi era frică de reîntoarcerea lui Carol — care s-a și produs de altfel mai tîrziu — rugase poliția franceză să exercite asupra eventualului pretendent la tron o supraveghere foarte discretă. Dosarul acesta conține o serie de rapoarte fără nici o însemnată, arătînd, de pildă, că printul Carol și Elena Lupescu s-au dus miercuri la cinema, că vineri au fost în strada cutare și au cumpărat niște cărți și niște manuscrise. Însă, în cadrul acestui dosar, pus acolo din greșelă, probabil, am găsit un întreg material foarte interesant cu privire la activitatea comunistilor români în Franța în anul 1926. Ce reiese din acest dosar cu privire la activitatea partidului comunist român în primul an de după înființarea sa? Reiese în primul rînd, că este vorba de cetățeni români care nu erau români.

●● Dar ce erau?

● Apărțeau tuturor naționalităților conlocuitoare ale României, singurul român menționat fiind Panait Istrati. Celalți erau evrei, ucraineni, bulgari, maghiari. Activitatea era dirijată de centrala de la Moscova împotriva statului român. Se vede foarte bine care erau călătoriile cu pașapoarte false ale acestor agenți între România, Franța și Moscova, schimbînd numele pașapoartelor. Se vede care era politica sovietică față de Basarabia, prin acești agenți încercîndu-se ruperea acestui teritoriu de România și se vede iarăși care erau motivele.

●● Ce perioadă include acest dosar?

● Perioada 1919-1930. Activitatea partidului comunist s-a rezumat la activitatea unor elemente antiromânești. Deci, partidul comunist român nu putea în mod normal să dea pe față acest lucru. Ca atare a preferat să scrie diverse manuale cu fraze demagogice din care nu se poate cunoaște adevărata istorie a partidului comunist. Știu că acum diferiții istorici români — dl. Giurăscu, dl. Timbăneanu — pregătesc asemenea lucrări și sînt sigur că ei vor aduce materiale noi și demne de încredere și solide în ceea ce privește istoria partidului comunist român care la vremea aceea nu avea nici o importanță în România fiind cu totul de mîna a patra în politica românească.

Interviu realizat de
RODICA PALADE

MONICA LOVINESCU

"TIMPUL ZĂVORÎT"

Cred că are dreptate Gabriel Andreescu în editorialul său din săptămânalul „22” (nr. 43/1991) intitulat „Procesul Revoluției”. În România, unde Asociația Foștilor Deținuți Politici, dar și intelectuali, în publicații uneori specializate (ca „Memoria”), alături bucurându-se de tiraje de masă (ca „România liberă”) cer, sprijiniți de cel puțin o parte a opiniei publice, un proces al comunismului, în România, unde Puterea promise mai de mult așa ceva, și de pe urma promisiunilor nu rămân decât vorbe, mereu vorbe, asistăm, de fapt, încă din ianuarie 1990 și din ce în ce mai atârșitor la un „proces al Revoluției”, singurul cu manifestări concrete: de la defălmarea rarilor noștri disidenți și actualilor opozanți până la mineriade, de la păstrarea nomenclaturii agățată de putere până la lege nr. 39 și 41 acordând Armatei dreptul legal de intervenție internă, de la reînființarea Securității, sub inițiale ce-i camuflează prost existența, până la strădanii de reabilitare a ceaușismului etalindu-se în presa, îngemănată, de extrema dreaptă și de extrema stângă, totul duce spre ceea ce Gabriel Andreescu numește „restaurația”. Ceea ce nu înseamnă însă că această restaurație va fi dobândită, ci numai că din fruntea ierarhiei se vede, uneori camuflat, alteori pe față, incurajată.

În primul interviu acordat de noul ministru al Justiției, Mircea Ionescu Quintus, „României libere” (30 oct. '91) ni se făgăduia lăsați accesul la dosarele Securității ca și începutul unor procese penale. Noul ministru al Justiției adăuga chiar: „Se pare că primii inculpați vor fi Alexandru Nikolski și Alexandru Drăghici, inițiatorii și organizatorii Gulagului românesc”. Nu putem în discuție buna credință a nimănui, numai că de atunci încocoace — și a trecut aproape o lună — nu s-a ivit nici un semn în acest sens.

Totuși presiunea pentru deschiderea unui dublu proces al comunismului (moral pe de o parte, penal pe de altă parte) pentru „crimele” caracterizate împotriva umanității, departe de a slăbi, a sporit în vremea din urmă. Serialul de la televiziune, „Memorialul durerii” (din care n-a ajuns până la noi decât filmul privind Piteștiul), s-ar putea să fi jucat un rol decisiv în sensibilizarea opiniei publice, dar nu trebuie puse pe planul al doilea nici inițiativa Asociației Foștilor Deținuți Politici depunând la Procuratură o cerere de proces în acest sens, nici mărturiile citorva supraviețuitori ai Gulagului românesc, publicate în cărți (una dintre cele mai exhaustive și convingătoare fiind fresca semnată de Ion Ioanid și al cărei al doilea volum a apărut la editura Albatros), sau răspundite prin ziare. Trebuie menționate apoi anchete ca cele din „22”, ultima privind cel mai puțin cunoscut dintre aspectele rezistenței românești: lupta armată din munți între anii 1946 — 1960, cea mai îndelungată din tot estul și centrul Europei.

În tot acest timp, de la vecinii noștri cu care trebuie mereu să ne comparăm, acțiunile societății civile se văd încununate de succes (un succes relativ, dar unul totuși). Cehoslovacia votează o lege corespunzând cu punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, interzicând accesul la posturi de conducere al nomenclaturistilor compromiși, Bundestagul votează o lege îngăduind germanilor din Est să albească fiecare la dosarul lor de la STASI. Am spus un succes relativ nu doar pentru că legea n-a fost încă votată de Bundestag, dar și în măsura în care proiectul de lege conține un paragraf limitându-l serios eficacitatea și specificând, ceea ce a provocat o reacție vehementă în săptămânalul „Der Spiegel”, că nici istoricii, nici mass-media nu vor putea consulta aceste dosare fără asentimentul persoanei interesate. Nu e mai puțin adevărat că germanii din Răsărit, care din primele momente au păzit sediile poliției secrete pentru ca aceste dosare să nu fie arse, iar în manifestațiile lor scandau „Dosarul meu îmi aparține”, au obținut satisfacție, în timp ce la noi nici un Berevolesți n-a clintit până acum determinarea celor ce dețin pe față și mai puțin pe față frânele puterii de a nu ceda în nici un fel asupra acestui punct de o importanță capitală. Sub pretextul că altfel s-ar isca o „vinătoare

re de vrăjitoare” (prețuri nu numai falacios, dar și imoral, cine ar fi îndrăznit să se servească de așa ceva în anul denazificării Germaniei?), SKI-ul poate, în liniște, să distrugă ceea ce nu-l convine, să comunice cui vrea dosare false întocmite după revoluție împotriva opozanților, să manipuleze și să dezinformeze în cea mai bună tradiție securistă. Într-adevăr, dacă accesul la „dosare” ar fi autorizat, n-ar putea fi urmat de procese penale, dat fiind numărul atât de mare de informatori, voluntari sau forțați, ai Securității. Dar marii responsabili n-ar mai ocupa funcții de comandă, nici denunța, terORIZA mai departe pe opozanți. Procesul ar fi doar moral, însă de neînălțurat.

Cu același prilej, ar putea fi redată memoriei literatură și acele texte arestate deținute de Securitate. Un singur exemplu va fi de ajuns: unde, în ce taință, în ce pivniță, în ce sediu se află oare manuscrisul „Jurnalului” pe care Grigore Gafencu l-a ținut de-a lungul exilului său și a cărui importanță istorică a putut fi întrezărită din puținele pagini pe care văduva lui îngăduise să fie publicate în exil (la Paris, în revista „Flacăra românească”), înainte de a ceda Securității manuscrisul în schimbul unei vieți bine asigurată în România? „Jurnalul” lui Grigore Gafencu, cuprinzând toate intervențiile sale nefecetate pe lângă cancelariile occidentale și oamenii politici din Apus, spre a determina schimbarea politicii externe față de o Românie sufocată, îngonunchiată de comunism, aceste intervenții nu numai că ar dezvălui o înțelegere necunoscută din activitatea lui Gafencu, dar ar aduce amănunte de neînlocuit asupra răspunderii Occidentului în tragedia Estului. Prin „Jurnalul” lui Gafencu s-ar putea stabili legătura dintre exilul din 1918 și cel din 1948 stabilind filiația istorică, între oameni politici români, animați de același elan și aceeași străduință, la un secol diferență. S-ar explica astfel în parte și de ce mulți occidentali tresar când aud voci ale Răsăritului reclamând un Nürnberg al comunismului care nu s-ar putea ține fără ca propria lor răspundere să fie evocată. La nivel de cancelarii, dar și printre alții intelectuali care au ridicat osanele Moscovei confundând teritoriile ocupate și colonizate de ea cu tot atâtea pământuri ale făgăduinței. Evident, în reacția de refuz mai intră și alte elemente: Uniunea Sovietică n-a fost, ca Germania nazistă, răpusă printr-un război, ci din interior, și ea, sau ce a mai rămas din ea ca putere centrală, reprezentă încă un interlocutor pentru diplomația occidentală. Apoi în interiorul imperiului explodată nu puțin sînt reformatorii actuali care au aparținut aparatului comunist, și e greu să le ceri a fi în același timp judecători și judecați. În sfârșit — însuși procesul de la Nürnberg e departe de a putea servi drept exemplu. Să nu uităm că la tribuna acuzării se aflau și sovieticii cultivând în chiar clipa judecării la ei acasă ceea ce reproșau acuzărilor, adică la gârle de concentrare. Neputînd deci conta pe un proces internațional asemănător cu cel la care a fost supus nazismul, rămîne ca fiecare țară din Est să-și facă singură — nimeni n-o poate împiedica — procesul fără de care trecutul măcinat de uitare îi va rămîne putred.

Nu ne-am îndepărtat de fapt de „Jurnalul” lui Grigore Gafencu. Putem însă lesne presupune că nu doar acest „Jurnal” figurează printre documentele arestate ieri, azi dosate, dacă nu distruse, distruse. Ce s-a întâmplat, de pildă, cu primul manuscris al lui Belu Zilber, din care editura Humanitas n-a putut publica decât o a doua versiune a procesului Pătrășcanu, scrisă mai succint și mai lacunar. Spre a nu ne limita la memoriile unor personalități de prim plan, „biblioteca Securității” sîntem siguri că ne-ar mai oferi multe surprize. De pildă Jurnalul pentru care inginerul literat Gheorghe Ursu a fost ucis în torturi și bătai la Securitatea lui Ceaușescu.

Această impunitate a Securității constituie desigur una din tările de seamă ale democrației noastre atât de „originale” încît nici nu se poate ști prea bine dacă merită termenul de democrație.

Din acest punct de vedere ni s-a părut foarte elocvent un scurt-metraj ger-

Biserica Sf. Nicolae în ziua referendumului.

man care a avut un răsădit internațional refuzat serialului Televiziunii Române, asupra închisorilor. Filmul intitulat „Timpul zăvornit”, realizat de o fostă deținută politică din Germania de Răsărit, Sybille Schoenemann, a fost premiat nu numai în Germania, dar și în Franța și în Japonia, și ca atare a fost dat și la Televiziunea Franceză.

Cineasta, locuind în Hamburg din 1985, fusese arestată și condamnată în Germania de Est tocmai pentru că depusese, împreună cu soțul ei, o cerere de emigrare. Imediat după căderea zidului Berlinului, ea s-a întors, cu o echipă de filmare, pe locul suferințelor. Pentru a regăsi și interviua pe membrii poliției secrete care o arestară, pe ofițerii care o anchetase, pe paznicii închisorii, ca și pe presupușii ei delatori. Filmul în alb și negru e de o sobrietate care îngheață. Nu e filmată oroarea deoarece ea n-a existat. Ancheta nu fusese însoțită de tortură (tortura fiind doar de ordin psihologic). Pe lângă închisorile românești, cea din Germania răsăriteană ce ne este arătată aduce a hotel de lux. Dar fără lacrimi și fără dezvăluirii senzaționale, contrastul nu e mai puțin implacabil: de la femeia care din pomul grădinii ei privea curtea închisorii și nu se întreba ce se petrece acolo, până la directorul studioului de filme care voia să se dezbare de o colaboratoare prea îndrăzneală în idei, de la vecinii și până la ofițerul anchetator, culpabilitatea difuză s-a instalat în întreaga societate. Mai toată lumea a participat la culpă, deși, evident, răspunderea fapțurilor directe și a membrilor poliției secrete nu poate fi comparată cu cea a omului de rind, timorat și uneori complice.

Dar ceea ce ne-a izbit, după ce văzusem filmul de la Televiziunea Română asupra Piteștiului, e enorma diferență în situațiile de azi ale vinovaților. În Germania, fostul ofițer de la STASI pe care-l interviuează victima lui de ieri a fost dat afară din infama lui slujbă și a devenit pădurar. El nu se eschivează de la întrebări, invocă doar, cinic, ordinele primite. În același timp, un Nikolski trăiește în pace într-o casă boierească, în lux, cu tablouri de maestri pe ziduri, beneficiind de o pensie

la care nici nu poate visa vreuna din victimele lui ce-au mai rămas în viață. Cu figura lui de „sobolan” pe care l-o descrie una din primele deținute anchetate la Interne, Adriana Georgescu, într-o carte apărută în anul '90 în Franța, și în curs de publicare acum la editura Humanitas (**La început a fost sfârșitul**), marele responsabil al monstruosului experiment de la Pitești nu recunoaște nimic („o calomnie” — e tot ceea ce știe să repete), iar aroganța i-a rămas aceeași. Lui Drăghici i-a fost teamă să se expună aparatului de filmat. Lui, nici altul. O singură dată îi scapă o frază care-l condamnă mai deplin decât orice altă dovadă: „Se gîndește cineva în '53-'54 c-o să vină 1989?”. În clar, impunitatea crimei era asigurată de durată fără limite a totalitarismului roșu.

Și aici revenim la articolul lui Gabriel Andreescu de la care am plecat. Dacă Revoluția n-ar fi fost consolidată, dacă n-ar fi început, insidios, procesul ei, dacă n-ar fi dispărut, fără urme, terorizării, dacă în iunie 1990 n-ar fi fost arestate victimele mineriadei, ci vinovații cu inițiativa și ciomagul, s-ar fi putut simți atât de la adăpost un Nikolski, bravind din confortul locuinței sale memoria celor schingiuiți, ucisi din ordinul lui, sau pe cel încă în viață, direct anchetat de el? Dacă rarele procese de după decembrie '89 nu s-ar fi limitat la două-trei zile din decembrie și ar fi privit cei 40 și ceva de ani de comunism, nu numai Drăghici, nu doar Nikolski, dar alții tortionari direcți ar mai circula nestingheriți, fără frică, nici reproș, printre noi? Dacă n-ar avea „tovarăși de arme” și activitatea încă în funcție, gata să-i acopere, să ascundă dosare, să le nimicească, să inventeze altele, cei cu adevărat pasibili de acuzația crimei împotriva umanității ne-ar putea sfida mai departe?

Procesul comunismului nu se poate rezuma, evident, la cazurile pe care le-am citat. Dar aducerea lor în fața unui tribunal, chiar fără cine știe ce sancțiune penală spectaculoasă, ar constitui o primă dovadă că procesul comunismului a început, în același moment oprindu-se automat procesul Revoluției.

DORIN TUDORAN

ADIO, GROBEIMEA VOASTRĂ

(Urmare din numărul trecut)

Agent de influență: da sau nu?

Te-ai recunoscut, din motive care te privesc, într-un portret-robot pe care-l schițam în *Frig sau frică?* Despre condiția intelectualului român, text scris pe când mi se asigurase paza... la domiciliu. Era, printre altele, portretul unui agent de influență.

În vreme ce dl. D. Tepeneaz mărturisește că poate înțelege — atita timp cit vine de la un poet irascibil ca mine — acuzația că ai fi „un simbriaz al Ministerului de Interne”, tu, dragă Nicolae, mărturisești că nu înțelegi cum de pot eu crede și scrie așa ceva. Culmea este că, aflându-vă — dl. D. Tepeneaz și eu — pe poziții diferite, de înșelat vă înșelați amândoi. Bănuiesc că pentru singurul motiv că nu ați citit niciodată acel text. Faceți măcar acum efortul și veți descoperi, uluiți, că Dorin Tudoran nu afirmă că Nicolae Breban lucra pentru Securitate ca un simbriaz, subaltern umil, luind ordine de la superiori de toate felurile. Credeam și cred, ce-i drept, că tu, dragă Nicolae, ai fost și — vai! — continui să fi un perfect agent de influență. Asta da. Nu unul cu soldă, cu conică de prezență, cu salariu venind-ți regulat, cu pensie asigurată. Nu. Ceea ce credeam și cred este că datorită „elefantului megaloman” care ești, datorită egocentrismului tău patologic, datorită himerei acelei opere pentru care „faci totul” ai fost și ești ajutat să faci, deseori, ceea ce... nu se face. Datorită temperamentului tău nefericit, ai fost, ești și vei fi oricând o claviatură ușor de manevrat de orice structură a unei puteri care știe cum să te facă să... cînți. Despre asta era vorba în acel portret — dacă nu-ți seamănă, cum de te-ai recunoscut? — despre asta este vorba în continuare.

Vrei un exemplu recent? De acord. Unul din punctele cheie — și forte — ale textului lui Paul Goma îl constituie punerea ta laolaltă cu Arthur Silvestri, pseudonimul sub care Securitatea a semnat în *Luceafărul* interminabilele seriale împotriva exilatorilor, dar și a exilatorilor... internal. (Tu, cum îți amintești, ai fost foarte lăudat și dat de exemplu de pseudonimul direcției Dezinformare din cadrul Departamentului Securității Statului, într-un text în care ținăcopul respectiv lovea în editura pariziană care pusese pe copertă neadevărul după care tu ai fi în relații proaste cu regimul Ceaușescu și că te-ai fi refugiat la Paris, ca și cum tu nu fusesse consultat de editură ce se scrie pe copertă despre tine... Dar „dădea bine” la Paris să se scrie așa ceva pe copertă, cum „dădea bine” la București să scrie ținăcopul ce scria... Se pare că unul din admiratorii tăi necondiționali s-au declarat scandalizați de ideea lansată de Paul Goma. Le-ai recomandă să citească — cite unul sau în grup — rinduri precum:

„Există o mie de dreptăți, de răzvrătiri posibile: nici una, însă, contra gincii tale firești, contra poporului tău, chiar atunci când se află în «nedreptate»”.

Roagă-i pe distinșii tăi admiratori să nu se repeadă cu răspunsuri de genul „Ce-i amestecă, domnule, pe Barbu în discuție?”, „Ce ni-l bagă, domnule, în horă pe Vadim?”, „Ce este cu citatul ăsta din Ungheanu?”.

Nu, dragă Nicolae, acest text nu avertinează nici unul din cei citați. Nu e decupat, nici măcar din pseudonimul cu care te compară Paul Goma. El este semnat de... Nicolae Breban, la 29 martie 1991. Sub Ceaușescu — cel ce te vroia, ziceai tu, ministrul culturii — asemenea texte erau considerate de noi toți — y compris Nicolae Breban — turnătorii. Astăzi sînt același lucru: turnătorii. Și la fel de... „fondate”. În sfîrșit, redevin conducător al unei reviste, poți publica calomniile pe care sub Ceaușescu erau limitate să le strecoi — la Paris, München, Frankfurt, Casa Scriitorilor — în urochile celor ce n-au nimic mai bun de făcut decît să-ți asculte, fascinați, elucubrațiile.

Ai fost și ești un agent de influență. Că realizezi asta ori nu — e problema ta. Ai fost și continui să fi un agent de influență — indiferent că te-ai aflat ori nu pe statele de plată ale Securității. Sincer să fiu, nu cred că ai fost. Nu cred că ești. „Lucrezi” pentru ei de amorul artei; artiști tale, bineînțeles. La ce bun să se fi aruncat bani pe cineva dispus să facă murdara treabă pe... gratis, dacă știai cum să-l sfîrșești împotriva culva spre a-l declanșa „colaborarea”? Și asta doar pentru un blid de favoruri...

Fiindcă în această turnătorie îl aveai în vedere pe Paul Goma și subsemnatul, te-ai întreba: cînd ne-am întors noi — Goma și cu mine — împotriva poporului român? Poate atunci cînd tu, fără nici un venit legal — nici în România, nici în Occident — băteai Europa afirmînd ceea ce azi chiar îndrăznești să semnezi?

...Incapacitatea lui Goma sau a lui Tudoran de a rămîne în centrul lumii literare, culturale, dănd dovadă

de o anume rigiditate, falsă intransigență, ce se înveciaa nu arareori cu un dispreț erisicoid, cu o masă a suspiciunii, a aroganței monopolului adevărului și demnității civice, umane!”

Nu-mi iau libertatea să-ți răspund la aceste calomnii și în numele lui Paul Goma, dar îmi respect obligația de a-ți răspunde în ceea ce mă privește. Da, am avut „rigiditate” de a refuza blidul de favoruri la care tu te-ai bulucit. Da, nu am arătat — și nu arăt — „toleranță” pe care ai dovedit-o — și o dovedești — cînd împotriva poporului și a culturii române crimele se înmulțeau în progresie geometrică. Da, mi-am arătat disprețul (și crispat și necrispat) față de tot ceea ce te-a ținut pe tine în viață (și în fonduri) pe ruta București—Frankfurt—Paris—București. Da, mi-am „arog” și-mi „arog” în continuare dreptul de a crede că adevărul nu e de mai multe feluri cînd un popor și o cultură sînt asasinat. Am crezut și cred că cei ce văd asemenea atentate și nu se mulțumesc cu dreptul de-a tăcea de frică, ci își „arogă” dreptul de-a ne spune că există și altele... adevăruri paralele cu cel pe care-l trăim, nu sînt decît — cu sau fără soldă — nimic altceva decît agenți de influență ai Puterii exterminatoare. Da, mi-am „arog” și-mi „arog” libertatea de a crede că indiferent de nuanțele, intensitățile în care se manifestă, forma dictată de un temperament ori altul, demnitățile civice, demnitățile umane nu pot — fi alt de diverse și... diversificate încît să fie confundate cu lipsa de scrupule și principiul din care și-ai hrănit tu, Nicolae, anii așa-zisei tale disidențe, anii așa-zisei tău exil. Înainte de a-l acuza pe Paul Goma ori pe mine de-a ne fi ridicat împotriva poporului nostru, privește-ți chipul în oglindă. Există încă șanse să descoperi că „pretutîndeni” fiind, nu ai existat între 1971 și 1989 nici în țară, nici în exil, că de atita „dramă a opțiunii”, de atita exersare a marilor fesieri în călărirea a două luntări și-a crescut un al treilea asemenea mușchi, căruia Al. Graur nu s-ar fi sfîrșit să-i spună pe numele lui plin: o a treia bucă. Privește-ți chipul în oglindă, și-o vei descoperi.

Îi chemi pe Paul Goma în fața Juriului de onoare al Uniunii Scriitorilor? În numele cărei onori? În ceri probe obiective, tocmai tu, avocatul iraționalului în artă și... viață? Probe obiective, acum, cînd sînt infinit mai multe șansele foștilor călări de a prezenta „probe compromițătoare” împotriva victimelor decît ca victimele să intre în posesia probelor adevărate? Te angajezi să-l pălmuești moral? Ia-ți mai întîi un scaun, să ai pe ce să te urci. Oricum, nu te grăbi cu pălmuirea. Înainte de-a o începe, încearcă să răspunzi, doar pentru tine, următoarelor întrebări:

a. Cum de-ai putut rămîne membru al Uniunii Scriitorilor din România, sub regimul Ceaușescu, dacă, așa cum susții, din 1972 ai fi cetățean german?

b. Cum de fiind cetățean german, aveai nevoie de pașaport și viză românească? Întreabă-te acest lucru și pentru bunal motiv că, în 1978, documentul pe care-l arăta autorităților germane la intrarea ori ieșirea din Germania nu era un pașaport german, ci un fel de țidulă cu fotografie, confirmînd că familia ta — cetățeni germani — locuiește la München...

c. Cum de-ai putut, exilat fiind în Occident, să-ți publici cărțile în România regimului Ceaușescu? Să

CER ȘI PĂMÎNT

Maastricht-ul, localitatea olandeză care este în aceste zile în atenția generală datorită summit-ului C.E.E. cu privire la preconizata uniune politică, economică și monetară, este și gazda unei manifestări culturale de prestigiu.

Cerul și pămîntul sînt concepte majore ale gândirii umane. Expoziția organizată pe această temă — și care se va întinde pe durata a trei luni — cuprinde 200 de lucrări, cărți și obiecte (provenind din mai mult de 40 de colecții europene și americane), structurale pe 12 secțiuni care prezintă proiecte din domeniile: artă plastică, cartografie, fotografie, artă grădini și artă populară. Temele secțiunilor au fost propuse de 12 experți în semiotică. De altfel, Asociația Olandeză de Semiotică, al cărei președinte este dl. Sorin Alexandrescu, organizează în același timp un congres cu comunicări avînd ca temă „textul și imaginea”. Revenind la expoziție, să menționăm că una dintre secțiuni (Semne și revelații), propusă și organizată tot de Sorin Alexandrescu, este ilustrată exclusiv cu artă românească. Materialul expus — artă medievală și artă populară din Maramureș, inclusiv o superbă poartă din secolul al XIX-lea — va fi văzut, din cele știm, pentru prima dată nu numai în Olanda, ci și în Occident în general. Menționăm, de asemenea, apariția unei cărți (culegere de articole și catalog) de înaltă ti. artă grafică, incluzînd material românesc.

În încheiere, spicium citeva note din caleul-program al expoziției, la secțiunea menționată mai sus: „Cerul și pămîntul sînt poli unei opoziții fundamentale. Numeroase mituri pun accentul pe legăturile dintre aceste două universuri. Un simbol cunoscut este «axis mundi», un mijloc de comunicare între universul profan și cel sacru, pe lungimea căruia aleșii se pot înalta la cer. (...) Cultura românească posedă o bogată simbolistică cerească/terestră. În Maramureș, de pildă, găsim peste tot — de la porți pînă la mici obiecte casnice — simboluri cosmice (soarele, luna, stelele) și arbori ai vieții. Artiștii români precum Constantin Brăncuși s-au inspirat din arta populară. Coloana infinitului fiind considerată drept una dintre cele mai frumoase reprezentări ale «axului lumii»”.

„22”

primești premiul ale Uniunii Scriitorilor? Imprumuturi de la Fondul Literar? (Nu recurge, din nou, la paralela cu Liviu Ciulei și Lucian Pintilie — ei n-au avut dreptul la nici un fel de viață socială și profesională în România cînd s-au aflat în străinătate.)

d. Exilat fiind în Occident, cum de nu te-ai alăturat nici unui protest în favoarea colegilor tăi, scriitori năpăstuiți?

e. Din ce ai trăit — în cîteva locuri ale Europei — neavînd nici un venit regulat?

f. Cum de apartamentul tău nu a intrat în patrimoniul Securității — cum era regula de fier în asemenea situații — nici cînd ai devenit „legal”, cetățean german, nici cînd te-ai tot refugiat în Occident...; toamna, primăvara, iarna...

g. Mai crezi ori nu ce-mi spuneai despre prietenii noștri Ion Drăgănoiu și Damian Necula, că erau oameții Securității puși să te/ne urmărească? Și dacă mai crezi acest lucru, de ce nu le-o spui — vorba aceea, acum sîntem liberi, nu ne mai este frică de nimic... (Ca și acum zece ani, eu nu cred că cei doi prieteni ai noștri erau ce spuneai tu.)

h. Mai crezi că actuala ta soție, Cristina, nu era nimic altceva decît o agentă pusă să te urmărească? I-ai mărturisit că „știai”?

i. Mai crezi că prietenii mei, scriitorii germani stabiliți de acum în Germania, W.S. și G.C., nu erau nimic altceva decît securiști trimiși după tine, să vadă unde te miști în Germania? Și dacă crezi în continuare acest lucru, cum îți explici că W.S. s-a căsătorit tocmai cu B.S., mulți ani protectoarea ta? Să fi fost și aceea femeie extraordinară o agentă a Securității? Ca bun cetățean german de ce nu informezi tu autoritățile germane în drept despre această chestiune? Măcar așa, pe o filă, acoperită cu scrisul tău — pe o singură parte”, cum ai dat, Securității, ca bun cetățean român, despre René Coeckelberghs și Gabriela Melinescu...

j. Ai găsit răspunsul la... răspunsul pe care mi l-a dat Nichita, cînd i-am spus, la una din venirile tale, că ești în București? Care răspuns? „Salut, bătrîne!”, „Dă-te-n-eos, bre; dau cu pupul după tine. Așa să știi, bre”, „Nichita, a venit Nicolae...”, „Cu cadavrul lui Virgil Tănase în portbagaj?...”, „Cum adică? Ce vrei să spui?” „Bre, banu-i greu de avut...” „Cum?” „Bre, banu' nu-l are decît al de-l plătește bine. Hai să bem o vodcă, să ne mai la din silă...”

k. Întrebarea asta chiar că nu-mi vine să te rog să și-o pui. Totuși... Întreabă-te, dragă Nicolae, dacă n-ar fi posibil ca decizia fostei tale soții, Maria, de a-și pune streangul de gît într-o cameră la Mogosoaia, după întoarcerea voastră din „primul exil”, să poată avea vreo legătură și cu ceea ce ar fi fost cu puțină să descopere despre tine, după acea reîntoarcere...

Dacă îți poți răspunde măcar satisfăcător la aceste întrebări, dă-te jos de pe scaun și pălmuește-l moral pe Paul Goma. După ce-l doborî, poți să mă lei pe mine la rînd.

Dar dacă nu-ți poți răspunde tocmai satisfăcător la aceste cîteva întrebări, din cele multe ce ar trebui să te hăituiască, rămîi pe scaun, închipește-ți o clipă că ai în buzunar o frînghie și un săpun și imaginează-ți cum arată o sinucidere morală. Doar una morală. Sau, urmărește pe perete conturul trupului tău cocotat pe scaun — vei descoperi statuia impostorului de lux...

Adio, Grobeimea Voastră!
Toate bune, Nicolae...

Washington, 1 noiembrie 1990.

CRIZA PRESEI

EXISTĂ SOLUȚII!

Astăzi, presa românească se află în cea mai profundă criză de după decembrie 1989. Efectele convertibilității interne a leului, dar nu numai acestea, sînt dezastruoase pentru majoritatea publicațiilor, indiferent de notorietatea pe care și-au câștigat-o în doi ani de libertate a cuvîntului. Cenzura economică prezintă, de astăzi dată nepermis de puternică, asupra liderilor de opinie, confrunțată cu prețuri aberante pe întreg traseul producției și comercializării ziarelor și revistelor.

Păzită de argumente robuste despre legile economiei de piață, despre competitivitate și concurență, Puterea sugrumă libera circulație a informației, bucurîndu-se din plin de avantajele unui public nepregătit să facă față, după o prea lungă perioadă de infantilizare propagandistică, terorismului informațional pe care instituții mai mult sau mai puțin oculte îl practică în România de doi ani încoace.

Cînd nivelul de suportabilitate al omului de rîm, sărăcind pe zi ce trece, scade amenințător pentru o putere care, de cînd s-a instalat la cîrmă, n-a avut obiectiv mai înalt decît conservarea, cu orice preț, a pozițiilor cîștigate, e desigur dificilă o ierarhizare corectă a priorităților economice ale momentului. Însă pînă și premierul răsturnat de mineri declară că guvernarea sa a avut de suferit din pricina lipsei de transparență a instituțiilor statului și insuficienței popularizării a reformei. E poate singurul elogiu pe care Puterea post-revoluționară l-a adus presei, căreia, vrînd-nevrînd, începe să i se recunoască, dacă nu importanța, măcar menirea de a înfrîna dialogul între toate componentele societății.

E poate o dovadă de cinism să vorbești în România despre subvenționarea presei independente astăzi, cînd pînă și salariul unui mediu, transformat în dolar, e mai mic decît ajutorul de somaj al unui muncitor occidental concediat. Trebuie însă știut cont de faptul că un individ bine informat devine un cetățean care își asumă relativ ușor responsabilitățile. În țări precum Suedia și Norvegia, unde putem vorbi nu despre lozinci populiste, ci despre veritabile tradiții social-democrate, statul face eforturi considerabile, sub-

venționînd presa, pentru ea diversitatea de opinii să nu fie doar o realitate haotică, ci modul de a controla și stabili structurile și mecanismele societății. Nu mă voi referi în continuare la avantajele principiului liberului acces la documentele publice sau la cadrul legislativ ce reglementează și garantează libertatea presei în țările scandinave, ci doar la sistemul de subsidii, care a făcut posibil ca Suedia și Norvegia să se plaseze pe primele locuri din lume în ce privește consumul de ziare și reviste. Nivelul de viață și educațional ridicat, calitatea și obiectivitatea presei scandinave și nu în ultimul rînd o distribuție eficientă a publicațiilor sînt cîteva din cauzele consumului de presă al celor două țări.

În conformitate cu statisticele UNESCO, consumul de ziare în Suedia este de 321 la mîia de locuitori, foarte mare în comparație cu SUA de pildă (282/1030 de locuitori) sau cu Brazilia (44/1000 de locuitori). Norvegienii sînt, de asemenea, cititori pasionați de presă. În afara lecturii de carte, norvegianul ce a trecut de vîrsta de 15 ani citește aproximativ o oră pe zi ziare și reviste; numărul publicațiilor — peste 4000 de titluri, la o populație ce depășește cu puțin 4 milioane de locuitori. În Suedia apar 170 de publicații și aproximativ 5000 de alte ziare și reviste.

Începînd cu a doua jumătate a anilor '60, guvernele celor două țări au introdus un sistem de subvenții care să garanteze accesul cit mai multor titluri pe piața ce risca să fie controlată exclusiv de cîșiva cetești orientați mai mult sau mai puțin spre profit. Subvențiile sînt controlate de stat prin Comitetul de subvenționare a presei, care distribuie acțiunile respective pentru a asigura un spectru cit mai bogat de opinii, capabil să susțină dezbaterea amplă a vieții politice, care să informeze amănunțit asupra problemelor de interes național, regional, local s.a.m.d. În principiu, valoarea subvenției este direct proporțională cu cantitatea de text editorial conținut de publicație și cu tirajul. Nu sînt luate în calcul ziarul ce conțin reclame în proporție de peste 50%; se bucură de sume importante ziarul care nu au o piață foarte solidă. Cea mai mare

sumă în anul 1990 pentru un ziar central suedez — 29,1 milioane coroane, iar suma cea mai mică — 2,1 milioane coroane. Pentru ziarul local, suma maximă — 8,3 milioane coroane, iar cea minimă — 1 milion. Revistelor culturale suedese (aproximativ 200 de titluri), în anul fiscal 1990/1991 le-au fost alocate 29 de milioane coroane, iar pentru publicațiile speciale ale handicapatilor, suma s-a ridicat în '89/'90, la 38 milioane coroane.

Sistemul de subvenții e aproximativ același și pentru Norvegia. Statul norvegian a alocat presei în 1991, numai pentru cheltuieli de producție, 150 milioane coroane. Orice publicație cu cel puțin două ediții pe săptămînă și tiraj între 2000 și 6000 de exemplare, indiferent de poziția pe care o are pe piață, primește alocații. Sînt subvenționate, de asemenea, ziarul „nr. 2”, cele cu tiraj de pînă la 80 000 de exemplare, iar din 1989 primesc fonduri și publicațiile cu o singură ediție săptămînală și un tiraj de cel puțin 7000 de exemplare. Pentru cheltuieli de distribuție, presa norvegiană a beneficiat în '91 de 11,8 milioane coroane, iar pentru educație și cercetare în presă sumele s-au ridicat la 16,4 milioane coroane.

Necesitățile de investiții și modernizare pot fi acoperite din Fondul public pentru presă; fond din care anual se împrumută între 15 și 20 milioane de coroane. Deși acest fond acoperă în special greutățile financiare ale gazetelor cu o piață mai slabă, din 1972, cînd a fost consiliat, și pînă astăzi pierderile sînt minime.

Ar mai trebui adăugat că statul plătește fiecărui ziar care publică informații cu caracter general — situația locurilor de muncă, de exemplu — un tarif egal cu al oricărui client interesat să-și facă publicitate în respectiva publicație; 41 milioane coroane a cheltuit statul norvegian numai în 1990 pentru acest tip de reclama.

Date publicate în 1989 demonstrează că 30% din presa norvegiană este neprofitabilă, însă nivelul de instrucție al plătitorului de taxe, respectul pentru o limbă de circulație restrînsă și demnitatea națională nu permit dezechilibre ale politicii culturale în general, ale presei scrise în special. 21% din întreg bugetul pentru cultură al anului fiscal '86/'87 a fost alocat presei scrise.

SORIN FAUR

RADU BUDEANU

În antecamera unei inaugurări disputate: S.O.T.I.

De curînd am avut o discuție îndelungată și pasionată cu un onorabil reprezentant al unei fundații americane angrenată în sprijinirea mass-mediei independente din Europa de Est. Provenind dintr-o țară robustă cu o gîndire robustă domnia sa și-a axat pledoaria pe metoda oului lui Columb: nu poți reuși decît dacă începi. Mai mult: poți începe de la zero pentru a ajunge în apropierea infinitului. Ca să sintetizez dizertația domniei sale aplicată la problemele televiziunii este nevoie de o priză pentru a demara o uzină de imagini. Așa e. Numai că în România problema nu e prima priză, ci ultima. Între începerea unei televiziunii și încheierea ei este un drum care pe teren autohton poate dura oricît de mult, poate fi oricît de sinuos și se poate împotmoli în orice capcană birocratică sau spontană.

Nașterea unui post de televiziune independent este o temă despre care s-a vorbit enorm, s-a scris enorm și s-au făcut multe. Între ce s-a finalizat pînă acum și de ce e nevoie pentru ca televiziunea independentă să aibă emisiuni decente a mai rămas încă o distanță ușor de definit și greu de parcurs.

În perioada cînd spiritul „Pieței Universității” era incandescent și după prima mineriadă care a inflamat la maximum raportul dintre opinia publică și televiziunea oficială a apărut și s-a instituționalizat o inițiativă de abordare concretă a posibilității de a se înfăptui o televiziune alternativă. S.O.T.I. a început prin a fi un colocviu febril, a devenit un simpozion

marcat de o substanțială diversitate de idei, un spotiu de polemică, de scenarizare a organizării și de analiză a unui proiect de anvergură națională. În paralel s-a declanșat o subscripție publică. Suma obținută a devenit un „capital de acționari” suficient pentru a susține aventura proiectului dar insuficientă pentru a asigura funcționarea unei televiziuni.

Cu timpul s-a cristalizat ideea că discuțiile oricît de fertile, analizele oricît de pertinente, polemicele oricît de subtile și, în general, starea de laborator doctrinar favorizează, dar nu asigură ceea ce aștepta toată lumea: funcționarea postului. Entuziasmul inițial și aserțiunile colocoale întinse pe o lungă perioadă de timp au început să fie minate de o anume oboseală și de gustul amar că o inițiativă care părea imediat realizabilă se dovedește un drum în cerc. Forma cercului nu o conferea buna intenție a participanților, ci realitatea românească din vecinătatea largă a simpozionului.

Era clar că fie și numai teoria unei televiziuni independente nu convenea puterii angrenate la scenă deschisă pentru conservarea unei televiziuni unice. Cu atît mai mult o televiziune alternativă practică nu putea fi decît ținta unui asediu intens și o unei încercări de dizolvare sistematică. Înainte de a exista „în antenă”, S.O.T.I. a început să se... bucura de aura strigoiului, a dușmanului din umbră, a pirghiei mediatiche obscure locomă de diversități și de toate relele.

De fapt S.O.T.I. chiar dacă e demarat ca o mașină de fabricat duș-

mani nu se dorește decît o televiziune normală într-o societate normală. Întrucît societatea românească nu este încă normală, S.O.T.I. nu are decît o singură alternativă: de a produce normalitate în public. Ea va fi, poate, asediată, atacată, contestată. Dar nu de public. S.O.T.I. va dovedi odată cu inaugurarea programelor că este strict independentă, neangrenată în rețute de partid și liberă de orice reverență față de interesele unor persoane sau grupuri de orice fel. S.O.T.I. va fi un produs care lipsește prea frecvent pe piața mediatică: o oră de adevăr despre preocupările noastre stringente.

În condițiile în care actuala televiziune negociază vînzarea canalului 2 sau, mă rog, încheierea unei tranzacții cu o firmă britanică pentru acoperirea și dezvoltarea acestui program, S.O.T.I. nu va mai pluti între orele 23-24 pe „ape” oficiale, de stat, ci

pe ape private. Nu ne miră. Insularitatea ei se menține, întrucît S.O.T.I. nu va avea un caracter comercial. Ea va aborda problemele publicului așa cum sînt, viața dramatică din România așa cum e, speranțele, dezamăgirile, împlinirile sau colapsurile așa cum omează ele viața noastră. Și toate acestea fără poietic, fără declarații de chewing-gum și fără machiaje de carnaval. În clipa cînd S.O.T.I. își va pune la punct primele prize, își va da drumul în eter cu speranța că publicul va accepta singur și nesilit de nimeni să sprijine montarea ce'orlatte. Nu pot să închei decît cu cuvintele onorabilului interlocutor menționat la începutul acestor rînduri: „Dacă vrei democrație, produceți-o. Realizați-o voi înșivă!”. Corect. Dacă revoluția se mai exportă, în schimb democrația nu se importă. Opinia publică decide dacă are nevoie sau nu de așa ceva.

SIDA ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR

● Anul 1981

Alături de cele șase pagini de la jumătatea secolului 4 înainte de Hristos, atribuite lui Hipocraț din Cos, în istoria medicinei va intra și pagina din Buletinul săptămânal al „Centers for Disease Control” din Atlanta. Pagina poartă data de 5 iulie 1981. În acea zi, dr. James Curran semnală lumii descoperirea unei noi, misterioase și incurabile maladii, ce ucisese deja trei din cei cinci tineri homosexuali internați la spitalul din Los Angeles. Ceea ce până atunci se crezuse a fi pneumonie sau cancer al pielii, a căpătat în sfârșit un nume: SIDA. În următoarele 6 luni au fost depistate alte 198 cazuri similare. În 1982, boala a devenit „flagelul homosexualilor”, dar abia în 1983 a fost identificat virusul maladiei (numit HTLV III), simultan în Paris de către dr. Luc Montagnier și în Washington de către americanul Robert Gallo. Disputa pentru paternitatea descoperirii s-a încheiat însă numai anul acesta prin victoria părții franceze.

De atunci au trecut zece ani. În care cele cinci cazuri izolate s-au transformat într-o epidemie ce s-a răspândit pe toată planeta, cu precădere în marile aglomerații urbane și în Africa, unde de-a constituit cauza principală a mortalității. Se estimează că până în 1992, SIDA se va situa în lume pe locul 2 în mortalitatea bărbaților între 25 și 44 de ani. La ora actuală sînt deja estimate între 8 — 10 milioane de cazuri, iar până în 1995 se preconizează că cifra va ajunge la 15 milioane. Așa cum a spus dr. James Chin, președintele „World Health Organization”, prezent la ultima Conferință pentru SIDA din Florența, „noile cazuri de SIDA vor atinge un platou în zonele industrializate, dar se va semnala o explozie în lumea a treia unde boala va deveni principala cauză a morții pentru adulții aflați în cea mai productivă an”.

În țările dezvoltate, virusul se transmite cu precădere pe cale heterosexuale, inițial crezându-se că este mult mai dificilă transmiterea vaginală decât anală. Dar ultimele cercetări de la Universitatea Harvard — Dana Faber Cancer Institute —

au evidențiat ceea ce specialiștii bănuiseră de mult: chiar și o foarte mică concentrație a virusului poate fi transmisă prin mucoasele membranelor. Mai mult decât atât, teoretic, virusul se poate transmite și prin sîrui, ceea ce până acum fusese considerat un risc minor.

Vestile de la Conferință au fost însă și de bun augur, în sensul că s-a ajuns la o mai profundă înțelegere a faptului că unii bolnavi, deși HIV pozitivi, manifestă simptomele SIDA numai după un timp foarte îndelungat (uneori și zece ani). Astfel, dr. Jay Levy de la Universitatea din California — San Francisco, a arătat că unele sisteme imunitare pot produce în mod natural anticorpi care împiedică pentru un timp multiplicarea virusului.

Războiul SIDA, care a omorât deja mai mulți oameni decât cel din Vietnam, este un război care a răvășit viața a milioane de persoane, cu efecte de durată în comportamentul sexual și social, un război care înghite anual peste 1,3 bilioane dolari numai în America. „Această boală va schimba viața noastră pentru totdeauna. Consecința va fi că va scoate la iveală din noi cele mai bune și cele mai rele sentimente”, a spus dr. Michael Gottlieb, cel care a diagnosticat pentru prima oară SIDA. Într-adevăr, în acest zece ani, în care virusul s-a multiplicat în proporție geometrică, ajungînd cosmarul unei întregi generații, sentimente dintre cele mai diverse l-au însoțit evoluția. De la isterie și ură, la înconștientă și refuzul de a accepta realitatea, de la intoleranță și discriminare, la solidaritate, iubire, generozitate și altruism. Pe tema SIDA s-a făcut literatură, s-au produs filme și seriale de televiziune, și așa cum scrie Susan Sontag într-o carte celebră prin emoția pe care o produce (SIDA ca metaforă), „trebuie să năvrim SIDA ca pe un partener de viață”.

● Magazinul de stofe...

Fantastica hără a lui Borges se poate vedea astăzi în realitate în Market Street 2363 din San Francisco, într-un local ce are aspectul unui magazin de stofe. Pe pereți sînt prînse țesături viu colorate, ce

par stăgurile unor țări de mult dispărute, pe care sînt brodate nume, MI de nume. De linier care au murit de SIDA. Nume care, sosesc zilnic din toate culturile Americii. Ceea ce la prima vedere a părut un magazin de stofe, este în realitate un urias cimilit. Un imens giulgiu format din bucăți de stofă de 90 x 180 cm, care sînt cusute în grupuri de cîte opt, formînd un pătrat cu latura de 360 cm, ce este prins lîngă un alt pătrat similar... La sfîrșitul lui septembrie 1990 erau mai mulți de 12.000 de astfel de pătrate și împreună cîntăreau 14 tone. Dacă ar fi fost puse alături, ar fi avut dimensiunile a patru terenuri de fotbal.

Aceste bucăți de stofă sosesc aici zilnic prin „Federal Mall”, din partea famililor, a prietenilor, a tuturor celor care au lubi și pierdut pe cineva. A tuturor celor care nu acceptă ca această să devină o simplă cifră în statisticele SIDA. Alături de nume, uneori celebre (Michel Foucault, Rock Hudson, Keith Harins, Riehy Wilson...), la fel ca și în piramidele egiptene, unde morții erau însoții de obiecte dragi lor, pe bucata de stofă este cusută o parte din povestea unor vieți. Fotografii, cărți de vizită, suvite de păr, păpuși, animale din plus, nasturi, flori de plăstră, cravate, o minge de tenis, o diplomă de bacalaureat, o cunună de mireasă, fotografii... Un imens desen animat al morții.

Magazinul este situat lîngă centrul „istoric” al maladii, cartierul Castro, unde s-a aflat și se află cea mai mare comunitate de homosexuali din America (peste 100.000). Dar acum, ceea ce odăta a fost o Mecca a homosexualilor din întreaga lume, este un loc înștit și trist, în care se schimbă în șoaptă informații despre sistemul imunitar și unde poți vedea băleți tineri mergînd mîna în mîna și oprindu-se lîngă vitrina unui magazin ce face reclamă pentru „safe sex”, ca să se sărute lung.

Numele acestor bucăți de stofă este „quilt” și constituie ultima invenție tragică și genială care vine din California. Tradițional, a fost un tip de pătură cusută de bunici și mame, din bucăți de lîna de diverse culori și transmisă din generație în generație. Unul dintre lucrurile pe care americanii îl luxă cu ei în timpul lungilor călătorii și pe care nu îl lăsară niciodată cînd se mutau într-o casă nouă. Un obiect de adorație și respect.

Ideea de a transforma tradiționalul „quilt” într-un simbol al acestei noi și teribile morți, într-un „remember” al celor lubiți, a pornit de la activistul homosexual Clavo James, care a dorit să facă ceva pentru amintirea „prietenului” său Martin Feldman. Într-un singur an, pătura s-a transformat într-un urias covor care a fost expus în 1987 în fața Casei Albe. Peste jumătate de milion de oameni au venit să-l privească, să-l atingă și să verse cîte o lacrimă cînd descopereau un nume cunoscut. Aproape de locul unde se întinde acest covor al morții, se află un alt straniu monument funerar. Cel al războiului din Vietnam. Un zid lung de marmură neagră în care sînt sănate în ordine alfabetică numele celor peste 50.000 de soldați americani morți în război. Și în fața acestui zid este un perpetuu pelerinaj. Unii dintre tinerii ce acum își au numele pe covorul din fața Casei Albe, au luptat în războiul din Vietnam...

La sfîrșitul lui septembrie 1990, covorul avea 12.592 de piese, ceea ce înseamnă numai 14% din numărul celor morți de SIDA.

Pe un „quilt” un desen atrage atenția. Un tînar înalt și subțire, cu un impermeabil și o umbrelă în mîna, poartă în lesă o lebedă. Dedesubti stă scris: „Într-adevăr, ieri seară nu părea că azi va ploua”.

(San Francisco — Washington — 5 octombrie 1991)

DE LA STATISTICI LA ADEVĂR

● Spitalizarea „un risc?”

Morțea nu și-a găsit niciodată locul în statisticele comuniste. Boala, sărăcia, mizeria sau suferințele nu aveau voie să existe. S-au SIDA. Rezultatele tragediei din spitale, a acelor de largă folosință, a singurii necesități și a instrumentarului prost sterilizat se văd astăzi. Zece de copii din leagăne, orfelinate și mai nou chiar din familii, au murit și vor muri de SIDA.

Diferențele dintre „înaltă” și „acum” sînt însă certe. Eu pot să ațac acest subiect în presă, iar d-l dr. Streinu-Cercel (directorul spitalului Colentina) poate face declarații fără teama de repercusiuni. „Se observă o transferare a incidenței bolii din colectivități (orfelinate) spre familii, spre ambulatoriu”. Asociația SIDA, reînființată în 1990, poate funcționa și ea, din nefericire însă, cu un sprijin aproape nesemnificativ din partea Ministerului Sănătății. Da, evident, lucrurile s-au mai schimbat. S-au primit reacții din străinătate. Institutele de hematologie sînt obligate să testeze singele, se folosesc serologii cu o singură utilizare, se folosesc servative, iar Televiziunea încearcă, anemic, să educe publicul. Teoretic lucrurile așa stau. Din păcate, mentalitatea oamenilor (din nou?) nu s-a prea schimbat. Începînd cu Ministerul Sănătății, care dă din umeri (sau numai aprobări) cînd se pune problema banilor pentru reactive (72.000 lei pentru un set de 450 chituri), continuînd cu personalul medical din spitale, care se grăbește să-l externeze pe cei HIV pozitivi și terminînd cu opinia publică, care este fie indiferentă și inconștientă, fie isterică, tinzînd să confunde SIDA cu ciurma. Statisticile lipsese sau sînt incomplete, necuștind o centralizare a datelor la nivel de țară. Așa că de

fapt nu se știe prea bine cîți bolnavi sînt, care este situația în cadrul „grupelor de risc” și mai ales care sînt acestea la noi în țară. După părerea dr. Streinu „se observă o creștere a incidenței în rîndul adulților, existînd între 1—3 cazuri pe lună și a celor care sînt HIV pozitivi, deși nu prezintă nici un semn de boală. Dar mai ales în rîndul barmanilor, a celor care lucrează în hoteluri și a prostituatelor, categorie în prezent necontrolabilă”.

Ce pare însă de neînțeles și de neiertat este că și la ora actuală polispitalizarea continuă să reprezinte un risc major. Adică: te internezi pentru o operație de apendicită și poți pleca infectat cu virusul SIDA. Cauzele ar necesita, în viziunea directorului Streinu, o discuție amplă și sîmplică contradictorie. „Nu se știe în ce măsură sînt de vină acele sau seringile, în ce măsură sterilizarea sau manipularea instrumentarului se face corect sau nu. Sînt factori ce depind de numărul personalului, de calitatea și conștientă lui.” Această fiind situația, frica de spitalizare pare justificată, nu însă și ostracizarea la care este supus de multe ori bolnavul de SIDA. Deși și în această privință trebuie să ridicăm stăcuta, cel puțin la nivelul „modelelor” vestice.

● „Originalitate”

și în SIDA

Undeva în stînga ușii, o placă: „Asociația SIDA”. Înăuntru, o femeie tînară plînge. Repetă printre sughituri „De ce, Doamne?”. Are 23 de ani. E singură, fără copii, proaspăt divorțată și dorea să plece să muncească în străinătate. De aceea a și venit să-și facă testul. „De ce toc-

mai eu?” Și, așa cum înțeleg de la doctoarea Crețu Liliana și sefa de laborator Mariana Mehedini, femeia nu pare a se inseria într-una din grupele de risc, nici nu a fost internată în spital în ultima perioadă... urmează în schimb cu regularitate un tratament dentar... „Dacă am lăsa-o să plece, s-ar arunca în fața primei mașini”.

Femeia face parte probabil din categoria „victimizărilor”, adică a celor care plătise cu viața eșecurile sistemului nostru medical. Din cauza cărora am ajuns „originali” și din punct de vedere SIDA, fiind printre puținele țări în care copiii au contactat boala prin spitalizare și nu pe cale ereditară. În situația continuă să fie îngrijorătoare, în special în țară. Anul trecut, de exemplu, s-au înregistrat contaminări în urma intervențiilor în spitalele din Giurgiu, Călărași, Constanța, Găești, și mai nou trei cazuri simultane de îmbolnăviri la spitalul din Brăila. Atunci însă cînd este depistat „intimpător” cite un HIV pozitiv, este lăsat grabnic „la vatră”, îndiferent de starea sănătății. Este cazul micușului P.N., care din această cauză a fost externat rapid din spitalul Grigore Alexandrescu.

„Ce putem face noi este ca o picătură de apă într-un ocean” spune dr. Crețu, „nu avem chituri, facem economie la fiecare picătură de reacții. Vreo patru luni ne-a sponsorizat ziarul România liberă iar acum am primit o donație de un milion de lei din partea... Panasonicului”. Su-praviețuirea organizației (non-profit) și bazată în fond pe voluntariat... pentru că personalul de aici nu și-a mai luat salariul de două luni este indolentă. Pentru că bani (600 lei) se cer numai celor cu pleacii la muncă peste hotare, toți ceilalți, benevolii sau trimișii de spitale, fiind testați grațios. Care oricum, nici și nu sînt prea mulți, deși orice chirurg „conștient” ar trebui să ceară un test, iar benevolii... conform principiului „mai bine să nu știu”. Iar cînd află, cel mai mult dau bir cu fugiții continuîndu-și viața (sexuală) ca și mai înainte, neexistînd posibilitatea de a fi luați în urmărire medicală. Este cazul unui grup de șase persoane (patru bărbați și două femei) care în '89 au fost testați toți ca seropozitivi, după care au dispărut, aflîndu-se ulterior că una dintre femei (iinea o casă de toleranță!) Și pentru că tot am ajuns în acest punct, ce s-o fi întîmplînd oare în „casa” de pe strada Tăam-

nel (și ultima vreme cu sucursale în Constanța și aflată în schimb de „experiență” și „fete” cu Paricul), cunoscută bine de poliție și înregistrată legal la Primărie? „Am vrut să vorbim cu patroana, dar, sincer, ne-a fost frică. Lucrul acesta ar trebui să-l facă Centrul de Epidemiologie, a cărui treabă nu este numai să testeze apa...”

● Seninătate sau inconștientă?

Desigur, „Asociația SIDA” face ce poate (și chiar mai mult decît atât), toți cei care vin primesc rezultatul în două zile, cit și un sprijin moral. Am avut cazul unei mame care a vrut să-și omare copilul cînd a aflat că este bolnav de SIDA, cu greu am oprit-o. Fără schimbarea mentalității oamenilor și a unui screening în masă, vom ajunge la un dezastru”, spune doamna Crețu. Cu toate acestea se fac în medie cam șapte teste pe zi, majoritatea copii și familiile lor, care sînt chemați automat pentru verificare.

Una dintre problemele importante constă în faptul că majoritatea celor care ajung sau sînt trimiși spre testare aici, prezintă deja simptomele bolii, deși sînt practici în ultimul stadiu, mai avînd foarte puțin de trăit. Despre numărul celor HIV pozitivi nu se știe mai nimic, deși dacă ne uităm la cifrele reprezentînd ultimele testări făcute de Asociație, situația nu pare prea roză. La Inferii, din 347 testări, 109 sînt pozitivi (31%); în Orfelanale, din 4202 testări, 205 sînt pozitivi (4%); iar la omorîții 0,35%. Desigur, cifrele sînt de departe mai puțin îngrijorătoare cu cele din America, Africa sau Franța, dar să nu uităm un lucru, că și în aceste țări în momentul de față o epidemie statisticile nu au fost de natură să dea palpitații și situația a fost tratată cu o oarecare indiferență. În aceste condiții, căderea directorului Streinu-Cercel este justificată și ar trebui să fie mai mult decît un semnal de alarmă: „Tratăm această boală cu seninătate, dacă nu chiar cu indiferență și în cîinci ani de aici încolo ne vom trezi cu o explozie de SIDA de nu o să știm pe unde să scoatem cămășa”.

Papină realizată de ANDREEA PORA

O RESTAURARE POSIBILĂ

E prea devreme pentru a trage linie și a face „socoteala” cărților apărute în România după 1989. Citeva tendințe încep totuși să se contureze. Iar între ele, cea mai importantă pare să fie încercarea de a satisface integral, printr-o ofertă cât mai cuprinzătoare, un sistem de lectură sfidat, ciuit, falsificat în anii totalitarismului comunist. În același timp, reconstrucția acestui sistem de lectură, pe care l-a mutilat timp de peste patruzeci de ani cenzura politică și succesiunea programelor oficiale de cultură, puse sub semnul „realismului” sau al „umanismului socialist”, echivalează cu respingerea unui sistem de tabuuri, de natură psihologică, politică sau culturală.

De aici și senzația că în acest moment literatura română „se oferă” cititorilor în integralitatea ei, indiferent de momentul sau de locul în care a fost scrisă și (ceea ce este la fel de important) indiferent de sistemul normelor culturale din care face parte. Fenomenul e tipic pentru orice perioadă de tranziție, urmînd ca o anumită formă de sensibilitate să-și selecteze mai târziu preferințele, pentru a-și defini prin această personalitate estetică și, în același timp, propriul concept de literatură.

Pe de altă parte, tocmai acest sistem integral al lecturilor reprezintă principiul de coerență al perioadei în care ne aflăm, criteriul care ordonează haosul aparent din sumarul ofertei de carte la care avem acces după anul 1989.

Cu un criteriu de lectură rigid (mai exact spus exclusivist sau elitist, adică

dominat de conceptul de literatură al sistemului cîrturăresc) am putea să ajungem la concluzia că ultimii doi ani au însemnat înainte de toate timpul lui Cioran sau al lui Mircea Eliade, pentru că aceștia au fost scriitorii cărora li s-a reeditat în România numărul cel mai mare de cărți. De altfel o statistică publicată recent în **România H-terară** îl plasează pe Mircea Eliade în capul unei liste de autori „ai anului 1991”. Este o concluzie falsă, tocmai prin parțialitatea ei. În realitate, există mai multe tipuri de carte care au intrat în circuitul lecturilor românești în acești ultimi doi ani și ele formează împreună imaginea unui concept de literatură mult mai complicat și, de ce să n-o spunem, mult mai apropiat de o situație normală.

Pentru a da numai câteva exemple, există mai întâi **memorialistica închisorilor comuniste**, o formă de **border-line literature**, adică de „literatură de frontieră”, care operează cu un minim de ficționalitate și își plasează întreaga miză mai mult pe documentul istoric decît pe cel literar. Marile succese de librărie din ultimii ani n-au fost romanele sau cărțile de poezie (care totuși nu au lipsit), ci tocmai memorialistica de acest tip și, în plus, cartea de documente comentate sau de interviuri cu marile personalități ale istoriei. Între altele: convorbirile Regelui Mihai cu Mircea Ciobanu, **Amințirile** lui Alexandru Paleologu, **Jurnalul** lui N. Steinhardt, memoriile lui Belu Zilber (Andrei Șerbuțescu) sau, mai recent,

textele politice ale Doinei Cornea.

Romanele-document ale lui Paul Goma, restituite în acești ani literaturii române, reprezintă și ele „un caz” pentru o lectură critică sau de istorie literară de tip tradiționalist, în măsura în care un inventar riguros de întâmplări autobiografice, atestabile istoric și de persoane scoase direct din realitate, este trecut prin afectivitatea amintirii și transformat în literatură.

Și mai „jos” pe scara ierarhiilor de gen cu care ne-a obișnuit tradiția academică se află speciile marginale, literatura „de consum”, cărțile „de distracție”, într-un cuvînt, paraliiteratura. Și domeniul acesta, aproape gol în ultimii patruzeci-cincizeci de ani, sau în orice caz, croit parca pe măsura unui om castrat, se umple în chip spectaculos. Se reeditează masiv romanele polițiste sau cărțile sentimentale și erotice din perioada de dinainte de război (cînd sistemul integral al lecturilor funcționa aproape perfect), „se caută” povestirile licențioase ale lui Creangă sau romanele fantastice și de tip S.F.

Sînt spirite care nu-și ascund perplexitatea în fața acestei diversități nemaiîntîlnite de oferte literare și este adevărat că la capitolul literaturii „de consum”, criteriile de selecție (care ar trebui să existe pentru orice categorie de carte) sînt deocamdată extrem de imprecise. Curios rămîne în orice caz faptul că „reflecția critică” răspunde acestei oferte prodigioase (care aminteste de perioada de tranziție din anii 1944 — 1947, cînd s-a renunțat, între altele, la embargo-ul de carte franceză, rusă sau anglo-americană) prin nazuri „estetice”, prin discriminări și nu de puține ori prin dilematism. Au apărut deja voci care încearcă să facă recomandări în legătură cu modul în care ar trebui să se folosească hîrtia și marile tartori ai moravurilor naționale așteaptă cu nerăbdare clipa cînd se vor putea ocupa din nou, îndeaproape, de

bibliotecile și de lecturile fiecăruia dintre noi. Ferească Dumnezeu să ne mai întoarcem vreedată la epoca cenzurii politice, la analfabetismul consiliilor „de cultură” sau la estetica militarizată a festivalurilor de cîmp, de stadion și de cenaciu.

Putem să ne facem griji în legătură cu direcția spre care trimite actuala perioadă de tranziție. Dar este o copilărie să vorbim în acest moment despre o criză a culturii, despre pericolul pornografiei și în general al „literaturii triviale”, despre sertarele goale ale scriitorilor sau (ultima prevestire catastrofică, în legătură directă cu atitudinea criticilor față de producția de carte) despre dispariția iminentă a **cronichii literare**. Există într-adevăr o criză, dar nu a creației propriu-zise și nici a obișnuințelor noastre de lectură sau de receptare, ci a hîrtiei, a tiparului, a prețurilor și mai ales a disponibilităților de care dispune noua Putere în raport cu literatura. Dacă se va întîmpla de exemplu ca totuși cronica literară să dispară, lucrul acesta nu se va întîmpla prin epuizarea speciei, ci prin dispariția revistelor literare și chiar a cărților. Deocamdată, adevărul este că în comparație cu posibilitățile de care dispunem, în România se tipărește și se citește enorm, pentru că așteptările noastre de lectură, sfidate sistematic timp de peste patruzeci de ani, își reclamă în acest moment drepturile ignorate. De aceea ar fi tragic să nu se fi înțeles în sfîrșit faptul că nu numai necesitățile alimentare, dar și necesitățile de lectură ale oricărui public nu pot fi ignorate la infinit, fără ca prin aceasta să nu ia naștere cele mai neașteptate efecte de frustrare, care să-și proiecteze apoi explozia defulărilor în cele mai impredictibile moduri și cu o forță imposibil de stăvilit.

FLORIN MANOLESCU

MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN

ANASTASIA II — MIRI

Cineva îmi spunea deunăci că în postul Crăciunului nu se cade să te preocupe nunta.

Am două argumente împotriva acestei afirmații:

1. În lumea ortodoxă în general, și în cea românească în special accentul cade pe postul Paștilor: re-nasterea și viața veșnică precumpănesc asupra nasterii prinire oamnei.

2. Nunta țărănească românească, la semnificațiile ei adînci, nu este numai pe-trecere, bucurie și strălucire, ea este în primul rînd dezagregare și efort de reechilibrare, consfințire a unei treceri esențiale în viața individului și a grupului, moare și renaștere în același timp.

Risipa de efort, cutremurarea și întemeierea constituie trei nivele posibile de lectură ale acestui moment crucial din viața omului, în cadrele impuse de spiritualitatea tradițională.

RISIPA. În „Jurnalul fericiții”, Nicolae Steinhardt vorbește despre una din trăsăturile lui Cristos. Afirmația poate surprinde: Cristos este un aristocrat: are o încredere necondiționată, aporitică în oameni și ȘTIE SĂ RISIPEASCĂ BOIEREȘTE, să risipească pînă la sacrificiul suprem. Cîind aceste gânduri, am avut revelația mentalității profund creștine în care țărani romani își risipește, în momentele de răsucire ale vieții sale, (la consfințirea unei noi familii, de pildă), își risipește deci, munca sa de o viață, într-o opulență întregii comunități pentru o singură zi.

Boierească este risipa de efort a nopților de cusut și țesut la lumina opaițului, boierească este risipa de muncă de ani de zile a întregii familii pentru strîngerea banilor de argint sau de aur ai salbei de mireasă, boierească este risipa de mincare și băutură a ospățului de nunta.

În mentalitatea țaranului, risipa este consfințire, strălucire este ecran, sau dimpotrivă, magnet pentru acțiunea forțelor supranaturale prezente în proximitatea trecerilor.

CUTREMURAREA. Imaginea de armonie și echilibru, de firese și omenesc pe care ne-o oferă povestile populare și basmele cu diavoli păcăliți de om, sau cu sfinți la anaghib, ajutați de murfiori, dezvăluie credințe și trăiri țărănești specifice spa-

țiului creștin românesc.

Omul tradițional vede mai departe decît reușim noi astăzi. El înțuia lumea la totalitatea ei, „lumea albă” era numai partea ei palpabilă, dar el știa că și „dincolo” e viață, e schimbare și ră nieri o granită nu poate fi îndejuns de etansă ea să împiedice trecerea în ambele sensuri. Și pentru că știa toate aceste lucruri, știa și cum să se pună sub influența benefică, malefică sau proteică a duhurilor: știa să obțină protecția, sau atragerea și folosirea forțelor luminoase, să impună și să păstreze legea și rîndul, să domesticească lumile. Așa se explică viața lui rituală creștină și magică, pe care nu se simțea dator să o explice, așa a apucat să o știe.

Infinitul și diversitatea obiectelor și sensurilor, care pentru țaran fac parte din zona „cunoscutului”, îi sînt familiare și nu îi inspiră spaimă.

Sfîșierea sufletescă nu a fost nicîind o trăire țărănească: a fost numai cutremurarea că știe, dar are și cheia reordonării lucrurilor.

ANASTASIA. Civilizația țărănească este una a tensiunii, perioadă deosebită și reechilibrată. În acest context, nunta este unul dintre momentele de dezagregare a neamului și de reorganizare în schemă a elementelor componente.

În mod paradoxal, individul unei comunități tradiționale pare immobilizat în înveliri stratificate, stabilite prin tradiție și deci conservatoare, care protejează de realitatea palpabilă și de lumea de dincolo, hîntulă, necunoscută și deci periculoasă. Țăranul trăiește ca o crisalidă la adăpostul cochiliei de strânc cu forme fixe, al învelisului interior al pereților casei, al spațiului familiar al gospodăriei, al proximității spațiale a întregii comunități, care include și cîmîlul. Ceea ce depășește pereții crisalidei este o zonă de contact cu necunoscutul, posibil malefică. Paradoxul este însă mîșcarea interioară în această neschimbată aparență, mîșcare obligatorie pentru supraviețuire, în care transformările sînt programate în așa fel încît organismul viu să-și păstreze forma inițială.

Fiecare moment de trecere, ca o luptă cu moartea grupului, este un sfîrșit individual și în același timp un început notat de particula „re” a continuității (re-naștere, re-echilibrare, re-organizare).

CITITORII. Orice act de întemeiere în spiritul tradiției, presupune indicații ri-

to-magice stricte. Gesturi, ziceri, însemne, toate proiectează și consfințesc.

Miri sînt în ziua nunții „împărați”. Așa îi consideră comunitatea, în fața căreia ei se împodobesc cu strălucire — fir de aur și argint, „fluturi”, cioburi de oglindă, borangice și fir de mătase. Așa îi consideră Dumnezeu, în fața căreia mirele păstrează căciula pe cap chiar și în biserică, la altar.

Masa mare, darurile, cîntările urmează o schemă îndălnită, în așa fel încît nimic și nimic să nu rămînă în afara acestui timp și acestui spațiu special, în care Alaiul păstrează permanent coerența grupului. Alaiul conduce mirii separat în

fața lui Dumnezeu, Alaiul preia și își apropiază copiii, ca un ciștig al întregului sat.

Miri și Alaiul etiolesc. În mentalitatea țărănească creștină, viața fără etiole devine zadarnică.

EXPOZITIA „MIRI”. Muzeul Țăranului Român încearcă să „muzifice” risipa, cutremurarea și întemeierea, pe care le presupune nunta țărănească tradițională.

Totodată obiectele lumii țărănești sînt privite ca elemente ale unui limbaj mut, codificat, care mediază comunicarea socială și metafizică în cultura tradițională.

IOANA POPESCU

Fotografie de Marius Caraman

RICHARD WAGNER

TIMP POSTSOCIALIST

(Urmare din numărul trecut)

Iar acum, după vremurile impropru ruse ale comunismului, urmează vremuri în care oamenii din nou nu pot să se rindăscă mulțumitor. Sînt vremuri prin care ei se grăbesc să treacă — vremurile tranziției. Toți ar dori să știe că le-au depășit cel mai repede cu putință, mulți încearcă să le evite, așa cum alții au evitat comunismul, prin fuga în Occident, unde condițiile sînt mai bune. În-așa felul de a concepe libertatea, din anul 1989 s-a transformat în timp foarte scurt. Încă pe cînd se afla sub semnul conflictului Est-Vest, libertatea de a călători devenise o problemă de refugiu, conceptul de libertate suferind apoi o fulminantă degradare de sens. Răsăritenilor li s-a permis accesul liber în lumea după care înțesau, dar lumea nu vrea să-i accepte. Dacă Anoul vorbea înainte de dreptul de liberă alegere a domiciliului, acum el se referă tot mai mult la asigurarea eficienței a granițelor, iar răsăritenii, închiși pînă acum, se simt în momentul de față excluși. Așa se schimbă conceptele, devorate de vremuri. Oamenii Estului consideră că și aceste vremuri li împiedică să trăiască.

Sfîrșitul comunismului nu a fost urmat de capitalism, ci de postsocialism. Oamenii se simt frustrați. Postsocialismul aduce o stare de criză generalizată. Economia planificată se află în curs de dizolvare, iar piața se încorporează în rămină în haoticul ei stadiu incipient. Exercițiul fundamental a postsocialismului este haosul. El pătrunde și în mințile omenești, prin descompunerea valorilor. Nu decodăm numai valorile comunismului, ci și cele ale adversarilor lor sînt prăvăluite de această înșelăciune. Forma concretă a valorilor provoacă dezamăgire. De la libertate, trecînd prin morală, pînă la economia de piață și privatizare. Oamenii au obținut în 1989 marea victorie, care, din cîte se pare, i-a adus pe toți participanții în postura de învingători. Este epoca escrociilor și speculanților, a sfîrșitului și oportunităților, a profiturilor și a aventurilor. Normalizarea ce a urmat după euforia primelor ore s-a dovedit o normalizare împotriva tuturor. Ritmul alert al schimbărilor ascunde cauzele crizei și stabilește între ele relații pe care oamenii nu le pot desluși. În ultimă instanță, cei ce profită de pe urma crizei sînt tot comuniștii social-demagogi și partizanii lor.

Dezbaterea asupra fărâșelilor comuniste a durat peste tot umilitor de puțin. Problematice leșită la lveală prin declararea ei s-a dovedit de la început mult prea incomodă pentru vremurile acestea neliniștite. Societatea socialistă efectivă s-a bucurat de un sprijin cu mult mai masiv din partea cetățenilor decît s-ar fi crezut la prima vedere. Metodele de stăpînire ce au urmat după stalinismul tradițional al anilor cincizeci s-au constituit în cele mai multe țări într-un sistem de ademînări, seducții, san-taje și privilegii care au produs o complicitate complex organizată a majorității populației. Încît nu este ușor să delimităm victimele de călăi. Socialismul real conceput în țările est-europene o formă negativă de organizare a relațiilor sociale și interumane, care aproape că nu mai permitea să rămîi în afara pălănieșului de vinovați. Multiplicat sistem de vinovați constituie esența poststalinismului. Sustragerea nu era posibilă decît prin disidență deschisă sau prin emigrare.

Cadrul juridic se dovedește absolut incapabil cînd este

vorba de urmărirea penală a crimelor comuniste în toate țările est-europene, în Germania inclusiv. Problema pare insurmontabilă din punct de vedere juridic. În această situație, s-ar putea recurge în mod deschis la procese politice. Democrația se dă însă înapoi de la un asemenea lucru. Pe de altă parte, procesele de la Nürnberg au fost procese politice. Dar ele nu au fost îndeplinite de justiția germană, ci de aliați, adică de forțele de ocupație. Nu numai că justiția din țările est-europene — grav compromise — nu este în stare și nici nu ar fi dispusă să ducă la capăt aceste procese. Un exemplu ar fi oricum procesele ridicole din România, interzicte faptelor din Decembrie 1989. Problema este cu mult mai complicată: punctul de vedere juridic nu ar reuși să descrie suficient acest tip de crimă împotriva umanității cum a fost pus în cale de comunism. Este nevoie în schimb de o dezbateră etică, menită să îndrume spre constituirea unei societăți viitoare în Europa de Est, sau cel puțin să influențeze acest proces. Fapt evident, oamenii nu sînt dispuși să se lanseze într-o asemenea dezbateră. Orice discuție pe tărîm etic asupra comunismului ar pune evident și problema participanților la discuție. Pretenție care li se pare însă oamenilor exagerată. Ei se silesc să privească înainte, se năpustește în haosul economic ca să poată supraviețui din punct de vedere material, așa cum afirmă ei înșiși cu tărie: ei doresc să uite totul. Nu vom găsi un consens pentru ideea de democrație, ci pentru aceea de bunăstare.

Dezbaterea asupra comunismului pare astfel să devină la fel de dificilă și puțin productivă ca aceea asupra fascismului. Cu toate că șansele macropolitice în vederea analizei ar fi mult mai mari în cazul comunismului, deoarece anticomunismul, spre deosebire de antifascism, nu este amenințat de instrumentalizare — petrecută prin împărțirea lumii de după cel de-al doilea război mondial și din cauza războiului rece. Dacă analiza fascismului a eșuat, în primul rînd datorită instrumentalizării antifascismului prin stalinism, analiza comunismului pare acum să dea greș, fiindcă omul este prea puțin dispus la auto-reflexie. Rămîne ca timpul să vindece rănile. Pentru a ocoli întreaga dezbateră, oamenii sînt gata să-l lase nevălmășit chiar și pe vinovații și ucigașii cel mai cunoscuți.

S-a răspîndit opinia că pentru asemenea lucruri nu e timp. Grilele pe care le-a adus postsocialismul ecranază problemele trecutului. Aproape că nu se mai stabilește nici o legătură între criză și dominația comunistă egală. Nu trecutul, ci prezentul este vinovat. De parcă democrațizarea și reforma ar fi provocat criza — și nu experimentul comunist. Așa se face că părți ale populației se gîndesc cu nostalgie la fostul regim și se dovedește că libertatea a rămas pentru mulți un concept abstract. Ei doresc mai degrabă să-și redobîndească siguranța socială oferită lor de comunisti — egalitatea fără fraternitate. Un paradox al conștiinței aflate în criză este acela că „sărăcie pentru toți” pare deodată din nou un slogan demn de a fi urmat. Dar acest lucru nu a devenit posibil decît din cauza celor doi ani de absență a constrîngerilor socialismului real, care li fac deja să semene cu o abstracție. Alți de repede se scurge timpul. Introducerea economiei pe piață și înlăturarea mecanismelor de coordonare statală — distrugîndu-se astfel economia bazată pe privilegiu — nu au făcut decît să întărească paradoxul res-

pectiv. Sub comunisti, în principiu, orice lucru era un privilegiu pe care încerca să-l obțină. Nu puteai să agonisești nimic fără a avea privilegiul care să-ți permită aceasta. Viata în cadrul socialismului real nu devine posibilă decît dacă te afli în posesia privilegiului respectiv. După eșecul comunismului reformator de la sfîrșitul anilor '60 (Cehoslovacia, Iugoslavia), societatea s-a bazat pe corupția ideală și materială. Au existat state în care predomina corupția ideală (R.D.G.), și altele în care suverană era cea materială (în moduri total diferite: Ungaria și România).

Așa se face că aproape toate victimele comunismului au ceva de pierdut după sfîrșitul acestuia. Indiferent că este vorba de mulțimea de pierdere-vară din birourile întreprinderilor de stat sau de cei acoși mai devreme la pensie, prin care socialismul ocolea problema șomerilor, sau muncitorii din uriașele industrii comuniste, a căror producție era menținută din necesități ideologice de legitimizare, ca să zicem așa. Altfel timp cit oamenii se consideră membri ai unor asemenea colectivități depășite de vremuri, își vor rutri falsa conștiință de seama crizei. Ei trebuie să învețe cu toții să se considere indivizi autonomi. Numai atunci pot deveni adevărați protagoniști ai reformei. Acolo unde aceasta nu se întîmplă, ei se vor simți victime, de această dată ale reformei. Reforma și-a pierdut forța de atracție. Sub forma confuză în care apare ea în practică, face impresia că nu ar fi dect o chestiune de inimă a unei minorități de politicieni, intelectuali și specialiști, care între timp au ajuns să fie considerați de populație drept o castă. Oamenii se consideră victime ale unui joc experimental. Democratizarea valorilor se accelerează și mai mult.

În postsocialism, timpul i se scurge omului printre degete. Mișcarea generală și reprezentările ei se îndepărtează tot mai mult de situația existentă și se îndepărtează. Schimbările capătă forma unei rupturi dureroase față de ei înșiși. Vremurile trec prin oameni. „Timpul lui mi” și „timpul victoriei” se despart între ele. Toată viața lor de pînă acum pare oamenilor un timp irosit. Un ochi privește înapoi, celălalt înainte. Unde este fața? Janus avea două, cel din Est au numai una, cu toate acestea capul lor este ca al lui Janus. Asupra lor s-a abătut o schimbare care în mod normal ar fi trebuit să ducă la ceva soci de ani. Ea s-a concentrat într-o secundă, care pentru indivizi are durată infinită. Mișturile au această apetență a infinitului. Libertatea, Europa, națiunea — totul devine mit. Acțiunile, cele mai mărunte acțiuni zilnice, devin, pe tăcute, simbolice. De la alocuțiunile semn al victoriei, la dărîmarea monumentelor comuniste și la schimbarea înfrigurată a denumirilor de străzi și piețe. Nimic nu poate fi mai simbolic, decît schimbarea denumirii străzii Lenin din Rîta în strada Libertății, vechiul ei nume antebelic. Oamenii sînt neîncretați expuși la ficțiuni. Ficțiunile își revărsă kitsch-ul asupra maselor; doar din cînd în cînd izbucnesc o strălucitoare remarcă spirituală, semn al schimbării vremurilor. Sînt plecat în călătorie, stătea scria în vara lui 1991 pe Mausoleul lui Dimitrov din Sofia.

Oamenii le lipsește timpul de care i-au prădat comunistii. Nu numai că trebuie să suporte socialismul, dar acum se văd confrunțați cu urmările lui, în timp ce comunistii „clever” se preocupă din nou de problema socială în partide abil mascate în social-democrație — asta dacă n-au și ajuns să-și spună cuvîntul în calitate de patroni. Este vremea echipelor bine sudate. O vreme incurabilă.

În Europa răsăriteană s-a început de nici doi ani o evoluție care ar cere în mod normal cîteva decenii. Acest timp nu există. După atîta înghoț, Estul e stăpînit de o justificată neliniște. Uriașă aventură și misiune a epocii noastre este de a face această neliniște productivă în sensul Democratiei.

Traducere de MIHAI MOROIU

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ împreună cu: OXFORD UNIVERSITY ȘI BRITISH FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE

Oferă burse de studiu în domeniul științelor sociale, politice, umanistice sau științe naturale pentru anul universitar 1992/1993 candidaților calificați din Estul Europei. Bursele acoperă toate cheltuielile și se pretează pentru cei care au absolvit facultatea în anii 1991, 1990, 1989 (sau 1988 dacă nu și-au satisfăcut stagiul militar) și care pregătesc studii postuniversitare și/sau predau în cadrul unei instituții de învățămînt superior sau care lucrează în cadrul Academiei Române.

Subiectele de studiu sau de cercetare trebuie să corespundă cu cele studiate și cercetate la Universitatea din Oxford.

Bursele sînt oferite pe bază de concurs deschis.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă:

- 1) Formularele de înscriere corect și atent completate, în două exemplare (originalul și o copie).
- 2) Copii după diploma universitară și foaia matricolă, traduse în limba engleză și legalizate de către decan sau altă autoritate universitară. Dacă este posibil, foaia matricolă trebuie să includă mediile anuale și cea generală.
- 3) Un rezumat al lucrării de diplomă (de aproximativ 200 de cuvinte). Lucrarea de diplomă trebuie să fi fost notată cu minimum 9,00.
- 4) Două scrisori de recomandare (confidențiale) de la profesorii sau asistenții care au îndrumat sau examinat lucrarea de diplomă a candidatului. Pentru aceste scrisori de recomandare se vor utiliza formularele „confidential evaluation form”, incluse în formularele de înscriere enunțate la punctul 1.
- 5) Un certificat de atestare a cunoștințelor de limba engleză. Aceste cunoștințe vor fi ulterior verificate printr-un test special (IELTS sau TOEFL) înainte de martie 1992.
- 6) Un curriculum vitae menționînd studii speciale, premii sau concursuri cîștigate, publicații.

7) Un „statement of purpose” de 200/300 de cuvinte explicînd motivarea dorinței de a studia la Universitatea din Oxford, incluzînd și o scurtă descriere a cercetărilor deja efectuate (dacă este cazul) sau domeniul în care dorește să se specializeze candidatul/candidata.

8) Două fotografii tip pașaport anexate fiecărei exemplar al formularelor de înscriere.

După preselecție, candidații aleși vor fi anunțați telefonic pentru susținerea unui interviu desfășurat în București în perioada 15 martie — 15 aprilie 1992 cu participarea reprezentanților Universității din Oxford.

Candidații selecționați în final vor fi înștiințați printr-o scrisoare trimisă direct de la Universitatea din Oxford.

Conform cu Statutul Fundației, candidații care au beneficiat deja de studii sau specializări în străinătate finanțate de Fundația Soros din România nu pot fi incluși în selecție.

* Dosarele incomplete nu vor fi luate în considerație.

* Candidații sînt rugați să specifice pe plic numele programului: „Oxford University”.

* Data limită de primire a dosarelor este 10 ianuarie 1992.

Coordonator de program: Anca Harasim, Director Regional.

Candidații sînt rugați să solicite formulare de înscriere sau alte informații la oricare dintre Fundațiile Soros din țară:

* BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102 telefon/fax: 50.63.25 sau 59.74.27, luni-joi: 14-17

* TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900 telefon/fax: 961/36194

* IAȘI: Bulevardul Copou 19, CP 1356, oficiul poștal 6, telefon: 981/47241, fax: 981/47100

* CLUJ: Str. Galaxiei 2, cod poștal 3400 telefon/fax: 951/17110